

Varautuminen yhteisölliseen kriisiin

Heta Suutari

2022 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Varautuminen yhteisölliseen kriisiin

Heta Suutari
Turvallisuus ja riskienhallinta
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2022

Heta Suutari

Varautuminen yhteisölliseen kriisiin

Vuosi

2022

Sivumäärä

46

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan yhteisöllistä kriisiä ilmiönä varautumisen näkökulmasta. Työn tavoitteena on tuottaa uutta ja jäseneltyä tietoa yhteisöllisestä kriisistä sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisen tueksi. Tarkoituksena on, että työn tuottaman tiedon avulla voidaan jatkossa paremmin tunnistaa ja ymmärtää sosiaali- ja kriisipäivystyksen kannalta keskeisiä yksilön ja yhteisön turvallisuuteen kohdistuvia uhkia. Opinnäytetyön toimeksiantajana on Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala, jonka valmiussuunnittelun tukena opinnäytetyön tuloksia pyritään hyödyntämään.

Opinnäytetyön tietoperustassa kuvataan yhteisöllistä kriisiä ilmiönä, sekä avataan keskeiset varautumiseen liittyvät käsitteet ja prosessit. Varautumista tarkastellaan erityisesti sosiaali- ja terveystoimialan, sekä Helsingin kaupungin näkökulmasta. Samalla esitellään keskeiset toimialan valmiussuunnittelua ohjaavat viranomaistahot ja lainsäädäntö.

Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimustyönä, jonka menetelminä käytettiin kuvailtavaa kirjallisuuskatsausta, sekä asiantuntijahaastatteluita. Menetelmien avulla pyrittiin tarkastelemaan yhteisöllistä kriisiä mahdollisimman laaja-alaisesti, jäsentämään jo olemassa olevaa tietoa, sekä ymmärtämään ilmiön keskeisiä käsitteitä ja niiden välisiä suhteita. Sekä kirjallisuuskatsauksen että haastatteluiden aineisto analysoitiin teemoittelemalla.

Tulokset osoittavat, että yhteisöllinen kriisi on tarpeen erottaa sekä suuronnettomuudesta että koko yhteiskuntaa koskettavasta järkyttävästä tapahtumasta, sillä yhteiskunnan eriarvoistumisen myötä yhteiskunnallinen turvallisuudentunne ja resilienssi eivät välttämättä kuvasta kaikkien alueiden tai yhteisöjen valmiutta kohdata kriisejä. Haastetta yhteisölliseen kriisiin varautumiselle asettaa myös nopeasti muuttuva turvallisuusympäristö. Verkostoitunut informaatioyhteiskunta mahdollistaa aivan uudella tavalla kriisinviestinnän lisäksi myös informaatiovaikuttamisen. Erilaiset yhdistelmäuhat kohdistuvat todennäköisesti tulevaisuudessa valtioiden lisäksi myös yksittäisiin yhteisöihin ja erityisen alttiita vaikuttamiselle ovat ne yhteisöt, jotka eivät koe yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta tai turvallisuutta. Yhteisöllisiin kriiseihin varautuminen vaatii ennakointia, hyvää viranomaisyhteistyötä ja kyvykkyyttä oppia jo tapahtuneista kriiseistä. Jo aikaisemmin tapahtuneiden häiriötilanteiden analysointi ja varautumisen laadun arviointi ovat keskeisiä elementtejä onnistuneelle varautumisprosessille.

Heta Suutari

Preparing for Community Disruption

Year

2022

Pages

46

This thesis examines community disruption as a phenomenon from the perspective of preparedness. The purpose of the thesis is to produce new and well-structured information about community disruptions to support the preparedness of the social and health care services. The thesis aims to identify and understand safety threats that may have an impact on societal security and furthermore how these threats affect the work of emergency social and crisis services. The commissioner of this thesis is the Social and Health Care Division of Helsinki.

The theoretical framework reviews community disruptions as a phenomenon and introduces key concepts and processes related to preparedness and contingency. The process of preparedness is examined from the perspective of social and care services and the city of Helsinki. Simultaneously, key authorities and legislation guiding contingency planning are presented.

The thesis is qualitative. Methods used in this thesis are descriptive literature review and theme interviews. The methods were selected to examine the community disruption phenomenon pervasively, and to analyse the existing information, and to understand the relations of the fundamental concepts of the phenomenon. The material of both the literature review and the interviews were analysed by thematization.

The results show that it is necessary to distinguish community disruptions from both a catastrophe and a shocking event affecting the entire society, because increasing inequality and segregation are leading to a situation where societal security and cohesion do not necessarily reflect the resilience of all regions or communities. The rapidly changing security environment also poses a challenge to anticipating community disruptions. The modern information society enables not only effective crisis communication but also influencing through information, which is carried out in a completely new way. In the future, it is possible that various hybrid threats will likely target not only states but also individual communities, and those communities that do not feel societal cohesion or security are particularly vulnerable to influence. Preparing for community disruptions requires anticipation, cooperation with other authorities, and the ability to learn from already occurred crises. Analysing previous incidents and a thorough quality assessment of the process are the key elements for successful preparedness and contingency planning.

Keywords: community disruption, contingency plan, preparedness, resilience

Sisällys

1	Johdanto.....	6
1.1	Tarve ja tausta opinnäytetyölle.....	6
1.2	Opinnäytetyön tavoite ja rajaukset	7
2	Varautuminen	8
2.1	Helsingin kaupungin varautuminen	10
2.2	Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan varautuminen.....	10
2.3	Sosiaali- ja kriisipäivystys ja sen varautuminen	11
3	Yhteisöllinen kriisi.....	12
3.1	Yhteisöjen resilienssi	13
3.2	Yhteiskunnallinen turvallisuus.....	14
3.3	Turvallisuutta vai turvallisuuden tunnetta - turvallisuus käsitteenä.....	15
3.3.1	Turvallisuuden murros	15
3.3.2	Turvallisuus Helsingissä	16
4	Menetelmät	17
4.1	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	18
4.1.1	Tiedonhakuprosessi.....	18
4.1.2	Aineiston analysointi	20
4.2	Asiantuntijahaastattelu tiedonkeruun menetelmänä	21
4.2.1	Asiantuntijahaastatteluiden toteuttaminen	21
4.2.2	Haastatteluaineiston analysointi	22
5	Tulokset	22
5.1	Ero suuronnettomuudesta.....	23
5.2	Yhteisöllinen kriisi ja viestintä	24
5.3	Turvallisuusympäristön vaikutus yhteisölliseen kriisiin	26
5.4	Yhteisöllinen resilienssi ja psykososiaalinen tuki voimavarana	28
5.5	Varautuminen yhteisölliseen kriisiin.....	29
6	Johtopäätökset ja kehittämissuhteet	31
7	Pohdinta	34
7.1	Luotettavuus ja eettisyys	34
7.2	Jatkotutkimus	35
	Lähteet.....	37
	Kuviot	44
	Taulukot	44
	Liitteet	45

1 Johdanto

Nykyaikana yrityksiä, organisaatioiden ja yhteiskunnan tulee pystyä varautumaan erilaisiin uhkamalleihin koko ajan muuttuvassa toimintaympäristössä. Varautuminen on osa normaalia johtamisen prosessia ja linkittyy tiiviisti myös riskienhallinnan prosesseihin. Kuntien rooli varautumisessa ja häiriötilanteiden hallinnassa on korostunutta, sillä kunnat vastaavat kansalaisten peruspalveluista ja merkittävästä osasta yhteiskunnan kriittisiä toimintoja. Myös kaikki häiriötilanteet tapahtuvat aina jonkin kunnan alueella. (Keränen, Molarius, Heikkilä, Poussa & Partanen 2016.) Turvallisuusympäristön jatkuvassa muutoksessa on tärkeää pystyä tunnistamaan sekä yhteiskunnallisia että alueellisia riskejä ja varautua niihin asianmukaisin valmiussuunnitelmin.

Tässä opinnäytetyössä käsitellään yhteisöllistä kriisiä sekä siihen varautumista erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta. Toistaiseksi yhteisöllistä kriisiä ei ole opinnäytetyön kirjoittajan tietämyksen mukaan tutkittu Suomessa lainkaan, eikä kansainvälisessä tutkimuksessaan aihetta ole vielä lähestytty turvallisuusalan näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteena onkin tuottaa uutta ja jäseneltyä tietoa työelämän tarpeisiin, sekä organisaatioiden valmiussuunnittelun tueksi.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala. Sosiaali- ja terveystoimiala vastaa kaupunkilaisten terveyteen, hyvinvointiin ja sosiaaliseen turvallisuuteen liittyvistä palveluista. Toimialalla on kolme palvelukokonaisuutta: perhe- ja sosiaalipalvelut, terveys- ja päihdepalvelut, sekä sairaala- kuntoutus- ja hoivapalvelut. Näitä palvelukokonaisuuksia palvelee hallinto ja sen tukipalvelut, kuten muun muassa turvallisuus ja riskienhallinta -yksikkö. Helsingin sosiaali- ja terveystoimialalla toimii yli 15 000 henkilöä erilaisissa tehtävissä lähes 300 toimipisteessä. Kaupunki käyttää palveluiden järjestämiseen 2,1 miljardia euroa vuodessa.

1.1 Tarve ja tausta opinnäytetyölle

Turvallisuusympäristön jatkuvassa ja nopeassa muutoksessa on tarve kiinnittää huomiota siihen, että organisaatioiden valmiussisällöt ja varautumisen toimintamallit vastaavat yhteiskuntaan kohdistuvia uhkia, jotka ovat entistä dynaamisempia, rajat ylittäviä ja muuntuvia. Sosiaalisen, terveydellisen ja taloudellisen hyvinvoinnin polarisoituminen eri väestöryhmien ja alueiden välillä haastaa turvallista yhteiskuntaa ja vaikuttaa myös yhteisöjen turvallisuudentunteeseen. (Kansallinen riskiarvio 2018.) Ajantasaiset ja riittävän monipuoliset valmiussisällöt mahdollistavat uudenlaisten kriisitilanteiden tunnistamisen ja parantavat valmiuksia psykososiaalisen tuen tarjoamiselle. Lisäksi ne mahdollistavat sosiaali- ja kriisityöntekijöiden

tehokkaamman toimintaresurssien käytön, mikä omalta osaltaan vaikuttaa myös työssäjaksamiseen ja työn kehittämiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisvelvoite perustuu valmiuslakiin, pelastuslakiin ja toimialan omaan lainsäädäntöön. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus kiireelliseen sosiaalihuoltoon ja sosiaalipäivystys on järjestettävä ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi kaiken ikäisille. Sosiaalihuoltolain lisäksi terveydenhuoltolaki (1326/2010) velvoittaa kuntaa yhteensovittamaan yksilön ja yhteisön psykososiaalisen tuen äkillisissä järkyttävissä tilanteissa.

Lainsäädännön lisäksi Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (2017) ohjaa toimialan varautumista. Yhteisiin tunnistettuihin uhkamalleihin, sekä poikkeuksellisiin tapahtumiin ja häiriöihin varautuminen on osa sosiaali- ja terveystoimialan kriittisiin toimintoihin kuuluukin muun muassa ympärivuorokautinen sosiaalipäivystys, sekä tilanteessa mukana olleiden altistuneiden henkilöiden palvelutarpeen arviointi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006).

Ajatus opinnäytetyön aiheesta lähti Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan valmiuspäällikkö Kai Kalmarilta. Sosiaali- ja kriisipäivystyksessä varaudutaan jo eri tavoin muun muassa psykososiaalisen tuen tarjoamiseen erilaisissa suuronnettomuustilanteissa. Toimialalla on kuitenkin huomattu, että on syytä tarkastella psykososiaalisen tuen tarvetta myös tilanteissa, joissa suuri joukko on järkyttynyt tai vaikuttanut välillisesti ilman, että tapahtumaan liittyy useita loukkaantuneita tai mittavia vahinkoja omaisuudelle. Yhteisöllisen kriisin syiden ja seurauksien selventäminen lisää todennäköisimmin ymmärrystä ja edesauttaa tilanteeseen soveltuvaa reagoitua ja myöhemmin myös yhteisön palautumista kriisistä. Sosiaali- ja terveydenhuollon varautuminen tukee myös koko yhteiskunnan kriisinsietokyvyn vahvistamista.

1.2 Opinnäytetyön tavoite ja rajaukset

Opinnäytetyön pyrkimyksenä on vastata Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan tarpeeseen päivittää valmiussisältöjään erityisesti sosiaali- ja kriisipäivystyksen osalta. Toimialalla on tunnistettu tarve varautua suuronnettomuuksien lisäksi myös yhteisöllisiin kriiseihin ja varautumisen tueksi tarvitaan ajantasaista tietoa ilmiöstä, siihen vaikuttavista tekijöistä ja jo hyväksi todetuista varautumisen toimintamalleista. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tarjota hyvin jäsenneiltyä ja perusteltua tietoa yhteisöllisestä kriisistä sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisen tueksi. Tarkoituksena on, että työn tuottaman tiedon avulla voidaan jatkossa paremmin tunnistaa ja ymmärtää sosiaali- ja kriisipäivystyksen kannalta keskeisiä yksilön ja yhteisön turvallisuuteen kohdistuvia uhkia. Opinnäytetyö pyrkii vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Mikä on yhteisöllinen kriisi ja eroaako se suuronnettomuudesta?
- Mikä on keskeistä yhteisölliseen kriisiin varautumisessa?
- Mitkä asiat turvallisuusympäristössä vaikuttavat yhteisöllisen kriisin syntyyn?

Opinnäytetyön aihe on monialainen ja koskettaa kuntalaisten lisäksi useita kriisitilanteissa keskeisessä roolissa olevia toimijoita, kuten viranomaisia, järjestöjä ja seurakuntia. Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestäjän tehtävänä on tehdä varautumista koskevaa yhteistyötä viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa, mutta opinnäytetyön laajuuden kannalta on mielekästä pidättäytyä vain yhden näkökulman tarkastelussa. Tämän vuoksi opinnäytetyössä käsitellään varautumista ainoastaan sosiaali- ja terveystoimialan näkökulmasta ja yhteisöllistä kriisiä tulkitaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen viitekehyksessä. Opinnäytetyössä keskitytään palvelutuotannon varautumiseen eli siihen, miten sosiaali- ja kriisipäivystys voi parhaiten tunnistaa ja reagoida yhteisöllisiin kriiseihin. Lisäksi yhteisölliseen kriisiin varautumista tarkastellaan opinnäytetyössä vain normaaliolojen ja paikallistason näkökulmasta. Poikkeus- ja valmiusolot rajataan työn ulkopuolelle, sillä niiden aikana psykososiaalisen tuen järjestäminen siirtyy usein erityisvastuualueiden järjestettäväksi ja valtakunnallisen tason toiminnaksi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019).

Psykososiaalisen tuen järjestämisen vastuut tulevat todennäköisesti muuttumaan hyvinvointialueiden aloittaessa toimintansa vuoden 2023 alussa, mutta tätä tulevaa muutosta ei oteta opinnäytetyössä huomioon, sillä opinnäytetyön toimeksiantaja eli Helsingin kaupunki ei tule jatkossakaan kuulumaan mihinkään hyvinvointialueeseen, eikä HUS-alueen järjestämissopimusta ole vielä julkaistu. Rajaukseen vaikuttaa myös hypoteesi siitä, että yhteisölliset kriisit ovat useimmiten sellaisia, että paikallisella tasolla toimiminen on tehokkainta sekä sosiaali- ja kriisipäivystyksen että itse järkyttävän tilanteen kokeneen henkilön näkökulmasta. Opinnäytetyössä ei käsitellä sosiaali- ja kriisipäivystykseen kohdistuvia uhkaavia häiriötilanteita, eikä salassapitovelvoitteen takia esitellä jo olemassa olevia valmiussisältöjä.

2 Varautuminen

Varautumisella tarkoitetaan toimintaa, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017). Varautumisen tavoitteena on saavuttaa valmius, jolla kyetään ehkäisemään uhkia, sekä reagoimaan tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti uhkatilanteisiin. Ollakseen vaikuttavaa, varautuminen edellyttää suunnitelmallista ja systemaattista toimintaa (SFS-EN ISO 22301). Varautumisen prosessissa määritellään kriittiset toiminnot, tunnistetaan toiminnan uhat, arvioidaan niiden vaikutukset organisaatiossa, sekä luodaan toimintatavat vakavien häiriötilanteiden varalla. Varautumisen kokonaisuuden kehittäminen vaatii

ajan ja resurssien lisäksi osaamista ja eripuolten yhteistyötä. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2019.)

Valmiussuunnittelu on normaalioloissa tapahtuvaa varautumisen suunnittelua (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017). Valtakunnan tasolla valmiussuunnittelua ohjaa valtioneuvoston periaatepäätös Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (2017), jossa määritellään yhteiskunnalle elintärkeiden toimintojen lisäksi varautumisen tavoitetta, sekä toimintaa vaarantavat uhkamallit. Varautumisessa pyritään reagoinnin sijasta ennakointiin ja vaikuttava varautuminen perustuu-kin ennen kaikkea onnistuneeseen riskien arviointiin, joka tehdään yhteiskunnan turvallisuusympäristöön liittyvät uhkamallit huomioiden. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017.) Yleinen varautumisen prosessi on kuvattu kuviossa 1.

Kuvio 1: Varautumisen yleinen prosessi (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017).

Varautumisella tähdätään häiriötilanteesta selviämisen lisäksi myös nopeaan palautumiseen poikkeuksellisen tilanteen jälkeen. On myös mahdollista, että paluuta täydellisesti häiriötilannetta edeltävään normaalitilaan ei ehkä tapahdu ja jotkin asiat toimintaympäristössä saattavat muuttua pysyvästi tai ainakin pitkäksi aikaa. Valmiussuunnittelussa pyritään siihen, että häiriötilanteen sattuessa käytössä on valmiiksi pohditut ja laaditut toimintamallit, joiden avulla pystytään aloittamaan häiriön hallinnan edellyttävät toimenpiteet mahdollisimman nopeasti. (Korhonen & Ström 2012.) Valmiussuunnitelmaan kirjataan myös, miten organisaatiossa on järjestetty toimintaympäristön seuranta sekä hiljaisten signaalien tunnistaminen siten, että kaikki tarvittavat toimijat osallistuvat seurantaan, tiedon kokoamiseen, analysointiin, raportointiin ja viestintään (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2019). Varautumisprosessille keskeistä on myös oppiminen. Sekä varautumisen laatua että vaikuttavuutta on kyettävä arvioimaan luotettavasti ja arviointiprosessin tuleekin olla kiinteä osa varautumissuunnittelua (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017).

2.1 Helsingin kaupungin varautuminen

Varautumisen prosessin lähtökohdat perustuvat ajatukseen alueellisesta varautumisesta, jonka mukaan jokaisella varautumisen toimijalla tulisi olla laadittuna oma, toimialakohtainen valmiussuunnitelma häiriötilanteiden ja poikkeusolojen varalle. Valmiussuunnitelmat eivät toimi ilman osaavaa henkilöstöä, jonka vuoksi suunnitelmia tulee myös testata ja harjoitella yleisen varautumisen prosessin ohessa. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017.) Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (2017) mukaan kuntien rooli yhteiskunnallisessa varautumisessa ja häiriötilanteiden hallinnassa on keskeinen, koska peruspalveluiden ja muiden yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen järjestäminen on merkittävältä osin kuntien vastuulla. Kuntien rooli korostuu erityisesti normaaliolojen turvallisuuden kehittämisessä ja normaaliolojen häiriötilanteiden hallinnassa. Valmiuslaki (1552/2011) puolestaan velvoittaa viranomaisia varautumaan myös poikkeusoloihin.

Helsingin kaupungin varautumisen kokonaisuus muodostuu poikkeusoloja koskevasta valmiuslain varautumisvelvoitteesta, sektorikohtaisen lainsäädännön määrittämästä varautumisesta, sekä kaupungin toimintakyvyn säilyttämisen vuoksi tehtävästä kaupunkikonsernitason varautumisesta ja jatkuvuudenhallinnasta (Vuosalmi 2016). Yleisten turvallisuusasioiden koordinaatio ja kaupungin varautumisen ohjaus on keskitetty Helsingin kaupunginkansliaan kuululle turvallisuus- ja valmiusyksikölle, joka yhdessä kansliapäällikön kanssa valmistelee tarkentavat linjaukset ja ohjeet koskien turvallisuuden eri osa-alueita. Turvallisuus- ja valmiusyksikkö ohjaa paikallista valmius- ja turvallisuussuunnittelua kansallisten periaatepäätösten ja toimintaohjelmien linjaukset huomioiden, sekä tukee toimialakohtaista varautumista. Toimialojen turvallisuusjohtamisesta vastaavat toimialajohtajat (Helsingin kaupunkikonsernin turvallisuusperiaatteet 2017.)

Helsingin kaupunkikonsernin sekä sen toimialojen varautumisen ja jatkuvuudenhallinnan suunnittelu mukailee SFS-EN ISO 22301 (Yhteiskunnan turvallisuus. Liiketoiminnan jatkuvuuden hallintajärjestelmät. Vaatimukset) -standardia. Standardissa liiketoiminnan jatkuvuuden hallinnalla tarkoitetaan kokonaisvaltaista jatkuvaa prosessia, jossa organisaatioon kohdistuvat uhat ja niiden mahdolliset vaikutukset tunnistetaan, niitä seurataan ja niihin varaudutaan riittävällä tavalla. Vaikuttavasti toteutettuna hallintaprosessi mahdollistaa organisaation tarvittavan mukautumiskyvyn ja mahdollisimman tehokkaan reagoinnin häiriöihin. (SFS-EN ISO 22301.)

2.2 Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan varautuminen

Perustuslain (731/1999) mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä ja hyvinvointia. Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisvelvoite perustuu tämän vaatimuksen lisäksi valmiuslakiin, pelastuslakiin ja

toimialan omaan lainsäädäntöön. Vuonna 2021 sekä terveydenhuoltolakiin (1326/2010) että sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) lisättiin valmiuslain säännöstä vastaava yleinen varautumisvelvoite. Lisäksi viranomaisen tehtäviä koskevissa säädöksissä edellytetään, että organisaation on hoidettava tehtävänsä kaikissa oloissa, myös erilaisissa normaaliolojen häiriötilanteissa.

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista ohjaa lakien ja säädösten lisäksi erillinen toimialan hallinto ja palvelukokonaisuuksia velvoittava valmiusohje (2020). Valmiusohje sisältää toimialakohtaiset vaatimukset, sekä toimenpiteet, joilla toimiala vastaa siihen kohdistuviin uhkiin. Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumisella tavoitellaan keskeisten sosiaali- ja terveysten palveluiden saatavuuden sekä toimeentulon varmistamista kaikissa olosuhteissa käytettävissä oleviin resursseihin suhteutettuna. Varautumisen näkökulmasta kriittisiin toimintoihin luetaan muun muassa sosiaalipäivystys, sekä traumaattisissa tilanteissa mukana olleiden altistuneiden henkilöiden palveluntarpeen arviointi, joista Helsingissä vastaa sosiaali- ja kriisipäivystys. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.) Psykososiaalisen tuen ja palvelujen suunnittelu on myös osa terveydenhuoltolain (1326/2010) velvoittamaa valmiussuunnittelua ja varautumista erityistilanteisiin. Kiireellisissä tapauksissa palveluita tulee pystyä tarjoamaan kunnan asukkaiden lisäksi myös kaikille siellä oleskeleville henkilöille (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014).

Etukäteen valmiussuunnitelmien ja säännöllisten harjoitusten myötä rakennettu toimiva normaaliolojen yhteistyö keskeisten toimijoiden välillä on toimivien palvelujen järjestämisen perusta myös erityistilanteissa. Erityistilanteita psykososiaalisen tuen järjestämisen kannalta ovat suuronnettomuuksien lisäksi ne tilanteet, joissa järkyttävä tapahtuma saattaa koskettaa suurta joukkoa ihmisiä tai kestää vaikutuksineen pitkään. Erityistilanteet vaativat valmiussuunnitelmien soveltamista asianmukaisella tavalla olosuhteisiin nähden. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009).

2.3 Sosiaali- ja kriisipäivystys ja sen varautuminen

Sosiaali- ja kriisipäivystys vastaa erityistilanteissa psykososiaalisen tuen järjestämisestä ja on ympärivuorokautisessa toimintavalmiudessa. Kriisipäivystyksen tehtävänä on antaa akuuttia kriisiapua, ohjausta ja neuvontaa äkillisissä traumaattisissa kriisitilanteissa. Akuutti kriisityö on lyhytkestoista auttamista, jonka tarvetta ja kestoja arvioidaan yksilöllisesti. Akuutin kriisityön tulee edistää turvallisuudentunnetta, rauhoittumista, realistista toivoa, sekä tunnetta omasta ja oman yhteisön pysyvyydestä (Helsingin kaupunki 2022a).

Häiriötilanteissa sosiaalipäivystyksen, kuten muidenkin sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioiden tulee kyetä reagoimaan nopeasti niin hiljaisiin varoitusmerkkeihin kuin äkillisesti kehittyviin uhkiin ja hälytyksiin. Sosiaali- ja kriisipäivystysten painopiste varautumisessa ja

valmiussuunnittelussa on nykyisin painottunut enemmän normaaliolojen häiriötilanteisiin, mutta myös poikkeusolot on otettavat huomioon. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019.)

Helsingin sosiaali- ja kriisipäivystyksellä on oma valmiuteen liittyvä toimintasuunnitelma, jossa on toimintakortein ohjeistettu valmiuden kohottamisesta sellaisissa tilanteissa, joissa normaaliolojen resurssit ja toimivalta eivät riitä. Sosiaali- ja kriisipäivystyksen ympärivuorokautinen valmius on merkityksellinen koko toimialan ja kaupungin varautumisen kannalta, sillä se mahdollistaa riittävät sosiaalihuollon palvelut kaikissa olosuhteissa. Sosiaali- ja kriisipäivystyksen valmiussuunnittelussa on otettava tarkoin huomioon myös yhteistoiminnan tehostaminen, sekä kriisiviestinnän merkitys viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. (Helsingin sosiaali- ja kriisipäivystys 2022.)

Sosiaali- ja kriisipäivystyksen toimintoja järjestetään yhteistyössä järjestöjen kanssa sopimusperusteisesti. Järjestöjen toiminta erityistilanteissa voi liittyä muun muassa majoituksen, muonituksen ja kriisityön järjestämiseen. Sosiaali- ja kriisipäivystyksen valmiussuunnitelmaan on tärkeää kartoittaa ja kirjata alueelliset järjestötoimijat ja näiden kanssa tehdyt yhteistyösopimukset, jotta häiriötilanteissa on selkeinä sekä yhteistyön pohja että vastuunjako. (Korhonen & Ström 2012.)

3 Yhteisöllinen kriisi

Yhteisöllinen kriisi on verrattain tuore käsite, eikä sitä ole aiemmin juurikaan käsitelty kirjallisuudessa tai tutkimuksissa turvallisuusalan näkökulmasta. Sekä suomalaisessa että kansainvälisessä tutkimuksessa yhteisön turvallisuuden tunteen järkkymistä ja psykososiaalisen tuen tarvetta on käsitelty pitkälti suuronnettomuuksien ja terroristekojen yhteydessä. Näihin tapahtumiin liittyy lähes poikkeuksetta suuri kuolleiden tai loukkaantuneiden määrä, sekä omaisuuden tai ympäristöön kohdistuvia vahinkoja. Yhteisöllisen kriisin (community disruption tai social disruption) käsitettä on sosiologian kirjallisuudessa kuitenkin käytetty kuvaamaan nimenomaan yhteisöissä tapahtuvan sosiaalisen elämän muuttumista, toimintahäiriöitä tai hajoamista (Jin, Turnbull & Watson 2020).

Yhteisöllisen kriisin taustalla on jokin tapahtuma, tieto tai kehityskulku, joka järkyttää tai vaikuttaa negatiivisesti suureen joukkoon toisiinsa liittyviä ihmisiä. Yhteisöllinen kriisi vaikuttaa koko yhteisön toimintaan negatiivisesti ja heikentää sen toimintakykyä. (Jin ym. 2020.) Kuten muutkin häiriötilanteet, yhteisöllinen kriisi voi ilmentyä paikallisella, alueellisella tai valtakunnallisella tasolla. Yhteistä kriisin kokeneille on kuitenkin paikallinen tieto, verkostot ja suhteet, kommunikaatio, resurssit, valmiusaste ja henkinen olotila (Patel, Rogers, Amlôt & Rubin 2017). Yhteisöä kohtaava kriisi voi olla yksittäinen onnettomuustilanne tai jo pitkään

jatkonut erityistilanne yhteisön sisällä. Keskiössä on yhteisön kokemus siitä, että turvallisuus, koskemattomuus ja arvokkuus ovat uhattuina. (Helsingin sosiaali- ja kriisipäivystys 2022.)

Yhteisöllisen kriisin syiden ja seurauksien selventäminen lisää ymmärrystä ja edesauttaa tilanteeseen soveltuvaa reagoitua ja tukee näin myös yhteisön palautumista kriisistä. Yhteisöllistä kriisiä voidaan pyrkiä hahmottamaan muun muassa yhteiskunnallisen turvallisuuden (societal security) ja sitä käsittelevän tutkimuksen avulla. Lisäksi on huomioitava yhteisötasolla ilmenevän resilienssin ja henkisen kriisinkestävyuden vaikutukset yhteisöllisestä kriisistä selviämiseen ja sen välttämiseen.

Yhteisölliseen kriisiin varautuminen ja sen ymmärtäminen ilmiönä edellyttää myös turvallisuusympäristön tuntemista. Suomalaisten hyvinvointiin ja turvallisuuteen vaikuttavat yhtä lailla suuret maailmanlaajuiset megatrendit kuin alueelliset kehityssuunnatkin. Erilaisten riskien ennakointi, hyödyntäminen ja niihin sopeutuminen ovat tärkeä osa koko Suomen, mutta myös kuntien varautumista. (Kansallinen riskiarvio 2018.)

3.1 Yhteisöllinen resilienssi

Yhteisöllisen kriisin ymmärtäminen valmistaa organisaatioita myös yhteisöllisen resilienssin (community resilience) parantamiseen. Yksilötasolla resilienssillä tarkoitetaan voimavaroja, joiden avulla ihminen selviytyy ja toipuu vaikeista tilanteista ja kriiseistä. Yhteisöllisellä resilienssillä puolestaan tarkoitetaan asualueiden tasolla ilmenevää kollektiivista valmiutta ja kykyä kohdata äkillisiä kriisitilanteita, toimia niissä ja sopeutua niihin yhteisön jäsenten hyvinvoinnista huolehtien. Yhteisöllinen resilienssi ylläpitää asukkaiden ja muiden paikallisten henkistä kestävyttä ja hyvinvointia kriisin aikana, sekä mahdollistaa kestävä palautumisen normaalioloihin. (Grönlund & Mäenpää 2021). Yhteisöllisellä resilienssillä voidaan tarkoittaa myös yhteisön kykyä oppia uusia valmiuksia kriisitilanteissa toimimiseen (bounce forward) (Revell & Henderson, 2018).

Revell ja Henderson (2018) pitävät yhtenä kaupunkien resilienssin merkittävänä ulottuvuutena yhteisöllisyyteen ja solidaarisuuteen perustuvaa paikallisten yhteisöjen kykyä kohdata kriisejä, mobilisoitua taisteluun niitä vastaan, turvata elinolot ja suojella heikoimpia. Yhteisöllistä resilienssiä vahvistaa aktiivinen toimijuus, yhteisöllinen aloitteellisuus ja omaehtoisuus (Patel ym. 2017) ja sen perusta luodaan normaalioloissa (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017). Yhteisöllisen resilienssin syntyminen edellyttää kuitenkin resursseja, jotka voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan. Taloudellisilla ja kulttuurisilla resursseilla tarkoitetaan jaettu arvoja, sekä uskoa yhteisön kykyyn suojella omaa hyvinvointiaan. Sosiaalisilla ja poliittisilla resursseilla viitataan sosiaalisiin verkostoihin, luottamukseen, sekä mahdollisuuteen vaikuttaa päätöksentekoon ja käyttää tarvittavia palveluita. Fyysiset resurssit pitävät sisällään toimivan

infrastruktuurin. (Hyvönen, Juntunen, Mikkola, Käpylä, Gustafsberg, Nyman, Rättilä, Virta & Liljeroos 2019.)

Resilienssi niin yhteisön kuin yksilönkin tasolla voidaan ajatella olevan sekä kykyä säilyttää toimintakyky kriisin aikana että kykyä toipua häiriötilanteesta ennalleen. Näiden lisäksi tutkimuskirjallisuudessa on korostettu myös resilienssin kolmatta ulottuvuutta eli resilienssiä oppimis- ja sopeutumiskykynä. Erityisesti yksilön ja yhteisön tasolla kriisikokemus usein nivoutuu osaksi henkilökohtaista elämäntarinaa ja identiteettiä ja palaaminen täysin kriisiä edeltäviin olosuhteisiin voi olla hankalaa siitä huolimatta, että laajempi yhteiskunnallinen tilanne palautuisikin. (Hyvönen ym. 2019.)

3.2 Yhteiskunnallinen turvallisuus

Yhteiskunnallisen turvallisuuden (societal security) käsite ei vielä sisällöltään ole täysin yhteneväisesti vakiintunut kirjallisuuteen. Joissakin yhteyksissä yhteiskunnallisella turvallisuudella tarkoitetaan yhteiskunnan kykyä ylläpitää elintärkeitä toimintoja ja turvata väestönsä terveys, tarpeet ja perusarvot myös poikkeuksellisissa kriisitilanteissa (Morsut 2022). Tämä määritelmä on lähellä Suomessakin käytössä olevaa kokonaisturvallisuuden mallia, joka sisältää yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017). Toisaalta yhteiskunnallisella turvallisuudella voidaan tarkoittaa myös yhteisöllisen identiteetin ja toimintakyvyn pysyvyyttä, sekä yhteisön kykyä suojella tärkeimpiä arvojaan ja käytänteitään (Vaakanainen & Rannikko 2021). Yhteiskunnalliseen turvallisuuteen liittyy myös yhteisöjen jäsenten vahva jaettu identiteetti ja yhteenkuuluvuuden tunne, jota vahvistavat kielelliset, kulttuuriset ja uskonnolliset yhteydet ja tavat. (Aaltola, Kuznetsov, Sprüds & Vigunova 2018). Tämän kaltainen sosiaalinen yhteenkuuluvuuden tunne on tärkeä yhteisön hyvinvoinnin määrääjä ja sillä on merkittävä rooli yhteisöjen selviytymiskyvyn parantamisessa.

Sisäministeriön tulevaisuuskatsauksessa (Valtioneuvosto 2018) visiona on, että Suomi olisi vuonna 2030 maailman turvallisin maa, sekä kaikille yhtä turvallinen. Helsingin kaupunki puolestaan on linjannut strategiassaan (2021) tavoitteekseen olla turvallinen kaupunki, jossa eriytymisen uhkaan puututaan määrätietoisesti kaupunkilaisia kuunnellen. Sisäisen turvallisuuden portaalin Tuovin (2022) mukaan yhteiskuntamme vakauteen vaikuttavat useat sellaiset ilmiöt, joita ei ole tarkoituksenmukaista tarkastella yksinomaan rikosten, häiriöiden, tapaturmien tai onnettomuuksien kautta. Yhteiskunnallisen turvallisuuden uhkana voidaan pitää tilannetta, jossa yhteiskunnan kollektiivinen identiteetti joutuu kyseenalaistetuksi. Yksi merkittävistä uhista yhteiskunnan identiteetille on nimenomaan syrjintä ja väestön eriytyminen erilaisiin ryhmiin. (Roe 2010.) Yhteiskuntarauhan ja ihmisten hyvinvoinnin kannalta onkin keskeistä osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden vahvistaminen, sekä luottamuksen säilyttäminen. Yhteiskunnallisilta instituutioilta vaaditaan jatkossa yhä enemmän moninaistumista suhteessa

väestöön, jotta palveluita pystyttäisiin järjestämään yhdenvertaisemmin. (Tuovi 2022.)

3.3 Turvallisuutta vai turvallisuuden tunnetta - turvallisuus käsitteenä

Turvallisuus on tila, jossa uhat ja riskit ovat hallittavissa. Englanninkielisessä kirjallisuudessa turvallisuudelle on kaksi merkityksiltään hieman erilaista sanaa: safety ja security. Safety-termillä viitataan niin kutsuttuun pehmeään turvallisuuteen eli turvallisuuteen, joka vaarantuu esimerkiksi onnettomuuksien, tapaturmien tai virheiden vuoksi. Security-termillä puolestaan viitataan niin kutsuttuun kovaan turvallisuuteen, jonka vaarantuminen johtuu tarkoituksellisesta vahingoittavasta toiminnasta, kuten väkivallasta. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017.) Näistä erilliseksi jaoksi voidaan nostaa vielä turvallisuuden tunne eli yksilön subjektiivinen kokemus. Turvallisuuden tunne on ihmisen kokemus riskien ja vaarojen poissaolosta (Limnell, Majewski & Salminen. 2014). Turvallisuuden subjektiivinen kokemus ei välttämättä ole yhteneväinen objektiivisesti tarkastellusta turvallisuustilanteesta ja voi olla sen kanssa myös ristiriidassa. Turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat yhteisön sosiaaliset normit, turvallisuutta ylläpitävät organisaatiot ja järjestyksen käytännöt sekä yksilön luottamus omiin ja yhteiskunnan toimiin turvallisuuden edistämiseksi. (Laurikainen & Nikkanen 2020.)

Turvallisuus on käsitteenä monisyinen, mikä heijastuu myös moniin nykyisiin turvallisuusteorioihin ja -malleihin. Kokemukset turvallisuudesta ja turvattomuudesta luovat pohjaa sille, miten henkilö suhtautuu ympäröivään maailmaan ja yhteiskuntaan. Henkilökohtaisen turvallisuuden lisäksi myös lähiympäristön kokeminen riittävän turvalliseksi on niitä perustekijöitä, joiden perusteella ihminen hahmottaa itseään ja maailmaa. (Mäkinen 2007.)

3.3.1 Turvallisuuden murros

Toimintaympäristön jatkuva muutos muokkaa käsitystämme turvallisuudesta ja sen sisällöistä. Maailmanlaajuiset kehityssuunnat vaikuttavat turvallisuustilanteeseen yhteiskuntamme sisällä. Muutostekijät nousevat paikallisista, alueellisista ja kansainvälisistä kehityskuluista. Globaalit muutostekijät heijastelevat kovaan turvallisuuteen (security) ja varautumismalleihin, mutta myös yhteisöjen turvallisuudentunteeseen (safety). (Valtioneuvosto 2018.) Turvallisuusympäristössä tapahtuvien muutoksien ennakoiminen, hyödyntäminen ja niihin sopeutuminen ovat tärkeä osa modernia varautumista. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017). Myös yhteisölliseen kriisiin varautuminen edellyttää toimintaympäristön muutosten aktiivista seurantaa, sekä ennakointivalmiuksien ylläpitämistä.

Sisäministeriön julkaisemassa Kansallisessa riskiarviossa (2018) turvallisuusympäristön muuttamiseen liittyvinä ilmiöinä on mainittu muun muassa informaatiovaikuttaminen, alueiden välinen segregatio ja ilmastonmuutoksesta johtuvat ääri-ilmiöt. Erityisesti eriarvoistuminen ja

syrjäytyminen ovat suurimpia perinteisten turvallisuushkien, kuten rikollisuuden ja sen uhriksi joutumisen taustatekijöitä. Sosiaalisen, terveydellisen ja taloudellisen hyvinvoinnin polarisoituminen eri väestöryhmien ja alueiden välillä haastaa turvallista yhteiskuntaa ja vaikuttaa myös yhteisöjen turvallisuudentunteeseen. Segregaatiokehitys voi vahvistaa muun muassa jengiytymistä ja rikollisuuden houkuttelevuutta. Esimerkiksi nuorten tekemä vakava rikollisuus koskettaa usein kokonaisia naapurustoja ja voi aiheuttaa huolen lisäksi koko yhteisön kriisiytymistä ja tarvetta psykososiaalisille interventioille. Kansallisessa riskiarviossa (2018) nostetaan esille myös informaatiovaikuttamisen kasvava uhka. Informaatiovaikuttaminen ja yhdistelmäuhkat voivat valtion lisäksi koskettaa erilaisia sosiaalisia ryhmiä. Kokonaisuun yhteisöihin kohdistuva vaikuttaminen, sekä niistä aiheutuvat mahdolliset kriisit heikentävät myös yhteiskunnallista luottamusta. On myös mahdollista, että modernissa turvallisuusympäristössä vastaavanlaiset yhteisöihin vaikuttamisen keinot lisääntyvät ja edellyttävät sosiaali- ja terveystoimialalta uudenlaista varautumista.

Vuonna 2020 julkaistussa tutkimuksessa Turvassa 2019 (Laurikainen & Nikkanen 2020) valtaosa suomalaisista koki turvallisuutensa hyväksi ja piti Suomea turvallisena yhteiskuntana. Lisäksi tutkimukseen vastanneilla henkilöillä oli vahva usko siihen, että ihmiset haluavat pitää yhteiskunnan turvallisena jatkossakin. Yhteiskunnallisilla palveluilla ja toiminnoilla koettiin olevan merkittävä rooli turvallisuuden rakentamisessa ja erityisesti viranomaiset - kuten poliisi, pelastustoimi ja terveydenhuolto - nähtiin merkittävinä turvallisuuden edistäjinä. Vastaaajien mukaan myös kansalaisten omalla toiminnalla oli rooli turvallisuuden luomisessa ja ylläpitämisessä.

Turvallisuushkien ennakkovaroitusaika on lyhentynyt, mikä asettaa haasteita päätöksenteolle ja viranomaisten toimintavalmiudelle, sekä viranomaisyhteistyön sujuvuudelle. Tämän vuoksi valmiussuunnitelmien ajantasaisuus on tärkeää, kuten myös säännölliset valmiusharjoitukset keskeisten yhteistyötoimijoiden kanssa. Turvallisuusympäristön muutoksien havainnointi ja arviointi mahdollistavat myös paremman valmiuden tunnistaa potentiaalisia yhteisölliseen kriisiin johtavia tilanteita ja antaa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille mahdollisuuden ennakointiin. (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017; Kansallinen riskiarvio 2018.)

3.3.2 Turvallisuus Helsingissä

Helsingin kaupunki on Suomen pääkaupunkina suunnannäyttävä paikallishallinnon varautumisen kehittämisessä (Vuosalmi 2016). Turvallisuus on yksi Helsingin kaupungin arvoista ja kaupunkikonsernin turvallisuustoiminnan tavoitteina onkin varmistaa sekä kuntalaisten että asiakkaiden turvallisuus, suojata kaupungin omaisuutta ja varmistaa palveluiden toimintavarmuus ja häiriöttömyys. Kuntalain (410/2015) mukaista paikallista turvallisuussuunnittelua toteutetaan Helsingissä kaupunkistrategia huomioiden. Turvallisuussuunnittelun tavoitteena on

ennaltaehkäistä ja torjua onnettomuuksia, rikoksia ja häiriötä, sekä parantaa ihmisten turvallisuudentunnetta. (Helsingin kaupungin turvallisuussuunnitelma 2015.) Helsingin kaupungin turvallisuussuunnitelman (2015) painopistealueet ovat terveys ja hyvinvointi, liikenneturvallisuus, lapset ja nuoret, rikollisuus, valvonta ja näkyvyys, viihtyisyys, sekä turvallisuustilanteen seuranta. Painopistealueissa korostuu ennaltaehkäisyn, sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen teemat, jotka ovat yhteneväisiä teemoja yhteiskunnallista turvallisuutta käsittelevän tutkimuksen kanssa. Turvallisuussuunnitelmassa esitellyt teemat mukailevat Kansallisen riskiarvion (2018) sekä Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (2017) uhkamalleja.

Helsingissä toimii myös yhteistyöverkosto nimeltä Turvallinen Helsinki, jonka tehtävänä on edistää turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta Helsingissä. Verkoston jäsenenä on kaupunginkanslian ja toimialojen lisäksi edustajia useista järjestöistä ja viranomaisorganisaatioista. Verkosto kokoaa yhteisiä näkemyksiä turvallisuutta vaarantavista ilmiöistä, tunnistaa turvallisuutta vaarantavia signaaleja, sekä suunnittelee ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Verkoston huomio kohdistuu erityisesti asuinalueiden eriytymiseen, jengiytymisen estämiseen ja väkivaltaisen ekstremismin torjumiseen. Lisäksi yhteistyöryhmän tarkoituksena on käsitellä sellaisia asiakokonaisuuksia, jotka heikentävät yhteiskunnan sosiaalista koheesiota ja lisäävät vastakkainasettelua. (Helsingin kaupunki 2022b.)

Helsingissä koetun turvallisuuden kehitystä on seurattu vuodesta 2003 lähtien kolmen vuoden välein toteutetuilla turvallisuustutkimuksilla, joita on tehty Helsingin kaupungin ja Helsingin poliisin yhteistyössä (Laihin & Tuominen 2013). Viimeisimmässä turvallisuustutkimuksessa asukkaissa herätti huolta viheralueiden vähenemisen lisäksi ilkivalta ja ihmisten syrjäytyminen. Lisäksi asuinalueilla huolettavissa asioissa korostui huoli häiriökäyttäytymisestä, katuväkivallasta ja etnisten ryhmien ristiriidoista. (Keskinen & Kainulainen-D'ambrosio 2022.) Hirvonen (2022) toteaa viimeisimmän tutkimuksen yhteydessä julkaistussa artikkelissaan, että vaikka asuinalueita koskevien huolenaiheiden listalla on varsin monitasoisia ilmiöitä, selvä osa niistä liittyy konkreettisiin sosiaalisen epäjärjestyksen ilmentymiin ja merkkeihin. Koetulla sosiaalisella epäjärjestyksellä on vahva yhteys alueen sosioekonomiseen huono-osaisuuteen, sekä siellä koettuun turvattomuuteen (Kemppainen 2017).

4 Menetelmät

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimustyönä, jonka menetelminä käytettiin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta sekä asiantuntijahaastatteluita. Laadullinen tutkimus on menetelmäsuuntaus, jonka pyrkimyksenä on ymmärtää kokonaisvaltaisesti tutkittavan ilmiön laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi 2018). Opinnäytetyöhön valikoitui nimenomaan laadullinen tutkimussuuntaus, sillä aikaisempaa tutkimustietoa yhteisöllisestä kriisistä ilmiönä on hyvin vähän ja turvallisuusalan näkökulmasta ei lainkaan.

4.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi laadullisen tutkimuksen menetelmistä. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineistot ovat laajoja, eivätkä metodiset säännöt rajaa aineiston valintaa. Tämä mahdollistaa sen, että ilmiötä on mahdollista kuvata laaja-alaisesti. (Salminen 2011, 6-7.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi tyypillisimmistä kirjallisuuskatsauksen muodoista ja sitä käytetään teoreettisen viitekehyksen rakentamiseen, teorian kehittämiseen ja ongelmien tunnistamiseen. Tarkoituksena on jäsenellä jo olemassa olevaa tietoa, sekä ymmärtää mitkä ovat ilmiön keskeiset käsitteet ja niiden väliset suhteet. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla on myös mahdollista tutkia ilmiöstä vallitsevaa keskustelua, sekä tunnistaa aikaisemmassa tiedossa esiintyviä ristiriitoja ja tiedonaukkoja. (Kangasniemi, Utriainen, Aho-
nen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013.) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus valikoitui opinnäytetyön menetelmäksi, koska yhteisöllinen kriisi aiheena on Suomessa melko tuntematon ja on työn tavoitteen kannalta merkityksellistä onnistua muodostamaan laaja yleiskuva ennen syvempää tutkimusta.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen orientaatioiksi voidaan tunnistaa sekä narratiivinen että integroiva katsaus. Lisäksi kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kolmeen eri toteuttamistapaan, jotka ovat toimituksellinen ja kommentoiva katsaus, sekä yleiskatsaus. Tämän opinnäytetyön toteuttamiseen käytettiin narratiivista orientaatiota ja kirjallisuuskatsaus toteutettiin yleiskatsauksena. Narratiivisen yleiskatsauksen eduksi voidaan katsoa mahdollisuus keskittyä laaja-alaisesti ilmiön historian ja kehityskulun kuvaamiseen. (Salminen 2011, 6-7.) Kirjallisuuskatsauksen vaiheita on viisi: tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusongelman määrittäminen, kirjallisuushaku ja aineiston valinta, tutkimuksen arviointi, aineiston analyysi ja synteesi, sekä tulosten raportointi (Niela-Vilén & Hamari 2016).

4.1.1 Tiedonhakuprosessi

Tiedonhakuprosessi käynnistyi tunnistamalla opinnäytetyön kannalta keskeisiä käsitteitä ja toimijoita, joiden avulla lähdetekstien haku pystyttiin aloittamaan. Prosessissa otettiin huomioon myös mahdolliset synonyymit, sekä laajemmat ja suppeammat termit. Lisäksi huomiota kiinnitettiin aineiston luotettavuuskriteereihin ja tiedon ajantasaisuuteen.

Kirjallisuuskatsauksessa käytetyt tietokannat olivat monitieteelliset EBSCOhost ja ProQuest Central. Nämä tietokannat mahdollistivat erilaisten rajausmahdollisuuksien käyttämisen, jolloin hakutulokset saatiin vastaamaan paremmin sisäänotto- ja poissulkukriteerejä. Lisäksi hakukoneissa oli mahdollista käyttää hakusanojen katkaisemista, jonka avulla pystyttiin laajentamaan hakua ottamalla huomioon myös sanojen eri taivutusmuodot. Yleisesti saatavilla olevien tietokantojen lisäksi kirjallisuuskatsauksessa hyödynnettiin Helsingin kaupungin omaa Helmi-tietokantaa, koska tutkimuksessa haluttiin ottaa huomioon jo olemassa oleva tieto kriisitilanteiden toimintamalleista ja varautumisesta niihin. Testihakujen perusteella Helmi-

tietokannassa parhaiten toimivat hakusanat olivat yksittäisiä ja perusmuotoisia suomenkielisiä sanoja. Rajaukset pystyttiin tekemään ainoastaan julkaisuvuoden perusteella. Aihetta käsitteleviä tieteellisiä artikkeleita haettiin manuaalilla myös GoogleScholar-hakukoneesta. Käytetyt hakusanat ja rajaukset on kerätty kokonaisuudessa taulukkoon 1.

Tietokanta	Hakusanat	Käytetyt rajaukset
Helsingin kaupungin Helmi-tietokanta	varautuminen / kriisi / kriisitilanne / yhteisöllinen kriisi	<ul style="list-style-type: none"> • Julkaisuvuosi 2012-2022
EBSCOhost	community disruption / (community OR soci* disruption) AND (resilience) / collective trauma	<ul style="list-style-type: none"> • Koko teksti • Julkaisuvuosi 2012-2022
ProQuest Central	community disruption / (community OR soci* disruption) AND (resilience) / collective trauma	<ul style="list-style-type: none"> • Koko teksti • Hakusanat tiivistelmässä • Julkaisuvuosi 2012-2022 • Pelkät tieteelliset julkaisut ja raportit
GoogleScholar	community disruption / (community OR soci* disruption) AND (resilience) / collective trauma	<ul style="list-style-type: none"> • Koko teksti • Hakusanat otsikossa • Julkaisuvuosi 2012-2022

Taulukko 1: Tietokantahaussa käytetyt hakusanat ja rajaukset

Opinnäytetyössä käytettävä aineisto valittiin käyttäen apuna sisäänotto- ja poissulkukriteereitä, jotka on esitelty taulukossa 2. Opinnäytetyön luotettavuuden vuoksi aineistona käytettiin ainoastaan tieteellisiä tai luotettavaksi tunnetun organisaation tuottamia julkaisuja, jotka ovat myös vertaisarvioituja. Lisäksi aineiston valinnassa kiinnitettiin huomiota aineiston ajantasaisuuteen, sillä työssä esiteltävän tiedon tulisi olla käytettävissä osana nykyaikaista valmiussuunnittelua. Tämän vuoksi aineistoon ei hyväksytty yli 10 vuotta vanhoja julkaisuja.

Koska opinnäytetyölle ei ollut rahoitusta, kaiken aineiston tuli olla saatavilla ilmaiseksi Laurea tai Helsingin kaupungin käyttäjätunnuksilla.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Tieteelliset tutkimukset ja artikkelit, julkishallinnon julkaisut	Muut julkaisut
Julkaisuvuosi 2012-2022	Ennen vuotta 2012 julkaistut
Aineisto vastaa tutkimuskysymykseen	Aineisto ei vastaa tutkimuskysymykseen
Aineisto saatavilla ilmaiseksi	Aineisto saatavilla osittain tai kokonaan maksullisena
Kielenä suomi tai englanti	Muut kielet

Taulukko 2: Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Analysoitavan aineiston valinnassa edettiin otsikkotasolta yhä tarkempaan tarkasteluun. Suurin osa aineistosta karsiutui pois joko otsikon tai tiivistelmän perusteella, sillä ne eivät vastanneet opinnäytetyön tutkimuskysymykseen. Jatkotarkasteluun valitut aineistot luettiin kokonaisuudessaan läpi, jonka jälkeen valittiin aihetta koskevat artikkelit ja tutkimukset tarkempaan analyysiin.

4.1.2 Aineiston analysointi

Opinnäytetyön analyysimenetelmäksi valikoitui teemoittelu. Teemoittelussa tutkimusaineistosta etsitään aineistolähtöisesti yhdistäviä ja erottavia teemoja, joiden avulla voidaan luoda teoreettinen kokonaisuus. Oleellista ei ole se, kuinka monta kertaa tietty teema nousee aineistosta esiin, vaan kyse on laadullisen aineiston ryhmittelystä erilaisiin aihepiireihin, mikä mahdollistaa vertailun ja teemojen välisten suhteiden ymmärtämisen. (Tuomi & Sarajärvi 2009.) Teemoittelu voi ohjata myös teorialähtöisyys, jolloin teemojen muodostamisen taustalla vaikuttaa jokin tietty viitekehys tai teoria (Juhila 2021.)

Käytettävästä aineistosta etsittiin yhdistäviä aihekokonaisuuksia, jotka ryhmiteltiin eri väreillä koodatuiksi ”koreiksi”. Jokaiseen ”koriin” kirjattiin kyseistä teemaa koskevat tekstikatkelmat lähdeviitteineen, jotta kokonaisuuden hahmottaminen helpottuisi. Aineistoa ryhmittelemällä esille nousivat seuraavat teemat: yhteisöllisen kriisin ero suuronnettomuudesta,

yhteisöllinen kriisi ja viestintä, turvallisuusympäristön vaikutus yhteisölliseen kriisiin, sekä yhteisön kriisinsietokyvyn merkitys kriisistä toipumisessa.

4.2 Asiantuntijahaastattelu tiedonkeruun menetelmänä

Asiantuntijahaastattelu sopii menetelmänä sekä laadulliseen että määrälliseen tutkimukseen ja sen teoria vastaa sekä avoimen haastattelun että teemahaastattelun periaatteita. Asiantuntijahaastattelua on erityisen hyödyllistä käyttää tiedonkeruun menetelmänä silloin, kun käsiteltävästä aiheesta on olemassa ennestään vain vähän tutkimustietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2018, 34-35.) Asiantuntijahaastatteluiden avulla on mahdollista hahmottaa yhteiskunnallisia kehityskulkuja, aiempia tapahtumakulkuja ja tutkittavaa aihetta koskevia tulkintoja. Asiantuntijoita haastatellaan sen tiedon vuoksi, jota heillä oletetaan olevan tutkittavasta ilmiöstä. On kuitenkin haastateltavia valitessa huomioitava, että asiantuntijuus ei ole yksilön kyky tai pysyvä ominaisuus, vaan se määrittyy tekemisessä ja vuorovaikutuksessa esimerkiksi ammatillisten tehtävien tai institutionaalisten asemien kautta. Toisinaan voi olla hankalaa tunnistaa olennainen asiantuntijuus ja tutkittavan aiheen kannalta keskeiset toimijat. Asiantuntijatieto on luonteeltaan myös tilanne-, arvo-, ja vuorovaikutussidonnaista, mikä on hyvä tunnistaa haastatteluita tehdessä. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvuori 2017, 181-182; 184-186.)

Tämän opinnäytetyön asiantuntijahaastattelu toteutettiin eliittihaastatteluna, johon valikoitui neljä asiantuntijaa: sosiaali- ja terveystoimialan hallinnon valmiustehtävissä toimiva H1 ja kolme Helsingin sosiaali- ja kriisipäivystyksen johtavissa tehtävissä toimivaa henkilöä (H2, H3 ja H4). Eliittihaastattelut eroavat tavanomaisista asiantuntijahaastatteluista sillä, että eliittillä on tyypillisesti pätevän tiedon lisäksi vaikutusvaltainen asema. Nyky-yhteiskunnassa katsotaan olevan myös viranomaiseliitti, jolla on erityistä ja yksityiskohtaista tietoa esimerkiksi vakiintuneista käytännöistä ja poikkeustapauksista. (Hyvärinen ym. 2017, 184.) Opinnäytetyön kannalta olennainen asiantuntijuus katsottiin löytyvän sosiaali- ja terveystoimialan sekä sosiaali- ja kriisipäivystyksen johtavilta työntekijöiltä, sillä he ovat aikaisemmin tunnistaneet yhteisöllisen kriisin ilmiönä omassa työssään ja perehtyneet siihen nimenomaan varautumisen viitekehyksessä.

4.2.1 Asiantuntijahaastatteluiden toteuttaminen

Haastattelut voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa suunnitellaan tulevaa haastattelua ja tehdään taustatyötä. Toisessa vaiheessa toteutetaan haastattelu suunnitelman mukaisesti. Kolmantena vaiheena voidaan pitää haastattelun analysointivaihetta, jossa saatu aineisto kasataan loogiseksi yhteenvedoksi. Jokainen vaihe on haastattelun onnistumisen kannalta merkityksellinen ja tutkimuksen onnistumisen kannalta oleellinen. (Hirsjärvi & Hurme 2018, 54.)

Asiantuntijahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään läpi ennalta suunniteltuja ja sovittuja teemoja (Hirsjärvi & Hurme 2018). Opinnäytetyön haastatteluissa hyödynnettiin teemahaastattelun menetelmää, jossa käydään vapaata keskustelua haastattelijan määrittelemillä ehdoilla ja ennalta suunniteltujen teemojen mukaan. Haastattelussa käytetyt teemat muodostuvat aina tutkimukselle olennaiseen kirjallisuuteen perehtymällä ja tutkimuskysymyksiin tukeutuen. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu tilanne, mikä tarkoittaa sitä, että samat teema-alueet yhdistävät kaikkia haastatteluja, mutta kysymyksiä ei esitetä missään tarkassa järjestyksessä tai muodossa. (Hirsjärvi & Hurme 2018.) Teemahaastattelu valikoitui opinnäytetyössä käytettäväksi haastattelumenetelmäksi, koska jo kirjallisuuskatsauksessa havaittiin toistuvia teemoja.

Haastatteluiden runko on esitetty liitteessä numero 1. Haastatteluiden teemat muodostettiin teoreettista viitekehystä, sekä kirjallisuuskatsauksen teemoja mukailen. Haastateltaville henkilöille esiteltiin tutkimuskysymyksiä lisäksi opinnäytetyön tarkoitus, haastattelun vapaaehtoisuus, syntyvän aineiston käyttötarkoitus sekä tulosten raportoinnin periaatteet. Haastattelut toteutettiin Teams-viestintäsovelluksen välityksellä elokuussa 2022 ja ne nauhoitettiin haastateltavien luvalla.

4.2.2 Haastatteluaineiston analysointi

Nauhoitettu haastatteluaineisto litteroitiin lukuun ottamatta sanattoman vuorovaikutuksen kuvaamista. Litteroidusta aineistosta pyrittiin löytämään kirjallisuuskatsauksen tapaan erilaisia yhdistäviä teemoja, jotka pystyttiin koodaamaan eri väreillä. Vaikka teemoittelu on tyypillinen tapa analysoida teemahaastatteluiden aineistoa, voi se johtaa siihen, että haastattelun lähtökohtateemat nousevat voimakkaasti esille analyysivaiheessa. On kuitenkin mahdollista, että haastatteluiden analysoinnissa löydetään myös uusia ja usein myös mielenkiintoisempia teemoja. (Hirsjärvi & Hurme 2018, 173.)

Haastatteluaineiston sisällönanalyysi toteutettiin aineistolähtöisesti teemoittelemalla. Litteroitu aineisto luettiin useampaan kertaan analyysin aikana ja aineistosta poimittiin teemaa vastaavat asiayhteydet erilliseen taulukkoon lähdeviitteineen. Alkuperäisiä ilmauksia ryhmiteltiin yhtäläisyyksien perusteella ja muodostuneet alaluokat nimettiin kirjallisuuskatsauksessa nousseita teemoja mukailen. Lisäksi haastatteluaineistosta nousi yksi kokonaan uusi teema: varautuminen ja valmiussuunnittelu.

5 Tulokset

Kirjallisuuskatsauksen analysoinnissa pystyttiin tunnistamaan julkaisuissa toistuvia teemoja ja samat teemat toistuivat myös haastatteluiden analyyseissa lukuun ottamatta varautumista, joka nousi omana kokonaisuutenaan asiantuntijahaastatteluiden aineistosta. Tämän vuoksi

kaikki tulokset raportoidaan opinnäytetyössä näiden teemojen mukaan esittäen havaittuja yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Teemojen esittämisjärjestys on tulosten osalta satunnainen.

5.1 Ero suuronnettomuudesta

Suuronnettomuustilanteita harjoitellaan jatkuvasti moniviranomaisyhteistyössä. Yksi opinnäytetyön keskeisimmistä tutkimuskysymyksistä oli, eroaako yhteisöllinen kriisi ja siihen varautuminen suuronnettomuustilanteissa käytetyistä toimintamalleista. Kirjallisuuskatsauksen aineistossa erottui selkeästi kaksi erilaista näkökulmaa yhteisöllisestä kriisistä, sekä sen syntyyn vaikuttavista tapahtumista. Eroavaisuudet aineistossa osoittavat sen, että yhteisöllinen kriisi on monisyinen ilmiö, mutta vahvistavat myös käsitystä siitä, ettei termistö ole vielä vakiintunut tutkimukseen.

Suuronnettomuudella tarkoitetaan onnettomuutta, jota on kuolleiden tai loukkaantuneiden, määrän, ympäristöön tai omaisuuteen kohdistuneiden vahinkojen määrän taikka onnettomuuden laadun perusteella pidettävä erityisen vakavana (Turvallisuustutkintalaki 525/2011). Jin, Turnbull ja Watson (2020) määrittelevät tutkimuksessaan yhteisöllisen kriisin puolestaan seuraavalla tavalla: yhteisöllinen tieto tai kehityskulku, jossa suuri joukko toisiinsa liittyviä ihmisiä on vaikuttanut tai järkyttynyt ja joka vaikuttaa negatiivisesti koko yhteisön toimintaan. Vaikka suuronnettomuus voi olla myös kokonaista yhteisöä koskettava kriisitilanne, yhteisöllinen kriisi voi syntyä ilman suuronnettomuutta. Esimerkiksi yksittäiset väkivallanteot, itsemurhat tai ympäristöonnettomuudet voivat olla tapahtumia, jotka aiheuttavat laajaa sosiaalista häiriötä yhteisötasolla. Pitkittyessään yhteisölliset kriisit voivat myös muuttua kollektiiviseksi traumaiksi, jotka heikentävät koko yhteisön turvallisuudentunnetta ja kykyä toimia vaikeissa yllättävissä tilanteissa. (Jin ym. 2020.)

Haastatteluaineistosta esiintyi yhteneväisyyksiä kirjallisuuskatsauksen tulosten kanssa. Haastatteluaineistossa nousi esille myös kaksi yhteisöllisen kriisin kategoriaa, joita erottaa toisistaan kriisin taustalla olevat syntymekanismit. Ensimmäisen kategorian tapahtumissa kriisin laukaisevana tekijänä on joku yksittäinen järkyttävä asia, joka tapahtuu tiiviissä yhteisössä tai yhteisölle keskeisellä paikalla. Toisen kategorian tapahtumissa yhteisöllinen kriisi eskaloituu paljon hitaammin ja taustalla voi olla useita järkyttäviä tai koskettavia tapahtumia, jotka aiheuttavat toistuvasti turvattomuudentunnetta. (H2.)

Sehän voi myöskin tavallaan se, miten se kriisi eskaloituu siellä yhteisössä niin se voi olla tosi nopeesti tapahtuva, joka tulee ihan saman tien ja ne välittömät vaikutukset alkaa niiku heti. Tai sit se voi olla ikään kuin semmonen hiipivä niiku esimerkiksi tässä [esitellyssä] casessa oli, et siel alko pikkuhiljaa tapahtua ja sitte ruvettiin miettimään et mikäs tässä on ja jotenkin niiku sil tavalla puuttumaan siihen. Et se on ehkä se aikajana saattaa olla hyvinkin vaihteleva. et se on mun mielestä tyypillistä näille yhteisöllisille kriiseille. (H2.)

Kaikki haastateltavat erottivat puheessaan yhteisöllisen kriisin ja suuronnettomuuden toisistaan. Kuten kirjallisuuskatsauksessakin, kriisin keskeisenä tunnusmerkkinä ei suinkaan pidetty uhrien tai vahinkojen määrää, vaan välillisesti järkyttyneiden ihmisten traumaattista kokemusta. Erään haastateltavan mukaan yhteisöllisen kriisin laukaiseville tapahtumille tyypillistä on myös tietynlainen graavius.

Ne on semmosia että joku on itse tehnyt jotain itselleen tai sit se on onnettomuus tai sitten siinä on paha teko. Mut näissä on tämmönen graavius semmonen joka määrittelee sitä et kun se herättää nii paljon tunteita... Niin se on niiku heittäis kiven veteen niin se laajenee se rinki et kuinka montaa ihmistä se koskettaa ja kenessä se herättää tunteita. (H3.)

Yhteisöllistä kriisiä on käsitelty kansainvälisessä kirjallisuudessa laajemmin yhteiskunnan tasolla ilmenevänä kollektiivisen trauman kokemuksena (Fan ym. 2020; van der Vet ym. 2018). Usein taustalla on jokin tapahtuma, joka järkyttää laajasti koko yhteiskuntaa paikallisen yhteisön lisäksi. Terrori-iskut, joukkosurmat, luonnonkatastrofit ja sotilaalliset konfliktit vaikuttavat koko yhteiskunnan turvallisuudentunteeseen joskus jopa yli valtiorajojen. Kansainvälisessä kirjallisuudessa on käsitelty yhteisöllistä kriisiä myös koronapandemian viitekehyksessä (Jewett, Mah & Howell 2021). Nämä lähestymistavat poikkeavat käsityksestä, jossa yhteisönä pidetään useammin pienempää yksikköä, kuten naapurustoa tai harrasteporukkaa.

Yhteisölliset kriisit voivat syntyä pienistäkin tapahtumista, joihin on vaikeaa tai jopa mahdotonta varautua. Jin, Turnbull ja Watson (2020) tuovat kuitenkin tutkimuksessaan esille sen, että yhteisöllisissä kriiseissä vaikuttuneet ihmiset ovat lähes aina tavalla tai toisella linkittyneitä keskenään ja heidän auttamisensa vaatii myös paikallisten arvojen, sekä tapojen tunteamista. Aineistossa erotettiin siis yhteisöllinen, sekä yhteiskunnallinen kriisi toisistaan.

5.2 Yhteisöllinen kriisi ja viestintä

Sekä kirjallisuuskatsauksen että haastatteluiden aineistoissa nousi yllättävän voimakkaasti esille viestinnän teema. Aihetta lähestyttiin useasta eri näkökulmasta, sillä sen nähtiin tuovan sekä mahdollisuuksia että haasteita yhteisöllisistä kriiseistä toipumiseen. Viestinnän rooli korostui myös, kun mietittiin yhteisöllisen kriisin syntymekanismeja ja sitä ennaltaehkäiseviä tekijöitä.

Fan, Jiang ja Mostafavi (2020) käsittelevät tutkimuksessaan viestinnän ja erityisesti sosiaalisen median merkitystä yhteisöllisen koheesion ja resilienssin muodostajina. Ihmisille on luonnollista kriisin kohdatessaan etsiä tietoa ja nykyaikainen media mahdollistaakin tehokkaan tiedonhakemisen ja -jakamisen. Sosiaalisen median alustat voivat yhdistää kriisistä kärsiviä ihmisiä ja jopa mahdollistaa uusien, väliaikaisten yhteisöjen syntymisen. Sosiaalisen median käytön mahdollistamalla sosiaalisella yhteenkuuluvuudella voi olla merkittävä rooli yhteisöjen

kriisinkestävytyden parantamisessa ja kriisistä toipumisesta. Aktiivisesta tiedon tuottamisesta ja sen jakamisesta eri medioissa ei ole hyötyä ainoastaan kriisin kohdanneelle yhteisölle, vaan myös viranomaiset voivat hyödyntää sitä yhteisöihin vaikuttamisen keinona. (Fan ym. 2020.)

Vaikka jaetulla ja ajantasaisella tiedolla tilanteesta katsotaankin olevan hyötyä yhteisön resilienssin vahvistamisen kannalta, eräs haastateltava huomauttaa, että koskettavista tilanteista uutisointi voi aiheuttaa myös ahdistusta ja kriisiytymistä yhteisöissä. Julkisuus ja järkevän tiedon leviäminen yhteisössä on tutkimuksen perusteella yksi keskeisistä piirteistä yhteisöllisissä kriiseissä.

Se julkisuushan on se, joka on erilaista kuin se et on joku perheen sisäinen juttu mistä ei lähdekään mitään tietoa muualle. Ja se julkisuus aiheuttaa sitä ahdistusta ihmisissä ja se tietoisuus et jotain kauheeta on tapahtunu. (H3.)

Viranomaisten läsnäoloa sosiaalisessa mediassa voidaan pitää yleisesti ottaen rauhoittavana ja luottamusta herättävänä. Se on myös yhä useammin kanava, josta kansalaiset etsivät tietoa ja apua. Erilaiset sosiaalisen median ryhmä- ja sijaintityökalut mahdollistavat uudenlaisen vaikuttamisen ympäristön, jota tulisi pyrkiä hyödyntämään myös viranomaisviestinnässä. Muun muassa ympäristökatastrofeissa perinteinen viestintäinfrastruktuuri voi vahingoittua ja sosiaalinen media on ainoita kanavia, jotka mahdollistavat ajantasaisen tiedon etsimisen ja yhteyden pitämisen läheisiin ihmisiin yhteisön sisällä. (Fan ym. 2020.) Sosiaalinen media voi mahdollistaa myös disinformaation levittämisen joko tahallisesti tai tahattomasti. Oikea-aikaisen ja tehokkaan viranomaisviestinnän ja kriisiviestinnän tarve tulee todennäköisesti tulevaisuudessa kasvamaan ja erilaisia kanavia tulisi oppia hyödyntämään jo ennaltaehkäisevässä merkityksessä. On kuitenkin mahdollista, että sosiaalisen median integroiminen kriisivalmiuteen ja viranomaistoimintaan sulkee ulkopuolelle muun muassa iäkkäitä ja vieraskielisiä kansalaisia. (Grönlund, Mäenpää & Turk 2022.)

Mun mielestä näissä yhteisöllisissä tilanteissa tulee tosi vahvasti esille se mitä sinne someen tuutataan ja kuka sitä tuuttaa ja miten sitä tilannetta voidaan rauhoittaa. Ja tää on yks varmastikin meidän kriisityössä oleva ja viranomais-työssä oleva haaste et me ei ehkä välttämättä olla somekanavissa niin aktiivisia kun me voitais olla. Ja et miten me voitais niitä tilanteita rauhoittaa jopa - tai yrittää rauhoittaa - ihan jo silleen siel samois kanavissa missä ne tapahtuu ne disinformaatiotkin. (H2.)

Salassapitovelvollisuus muodostaa haasteen sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden viestinnälle. Eräs haastateltava totesi, että erityisesti ratkaisemattomat kysymykset haastavat toimimista kriisin kohdanneissa yhteisöissä, sillä myös vastakaikua saamaton tiedonjano voi aiheuttaa tunnekuohuja (H3). Yhteisön kanssa työskennellessä tulee ottaa myös huomioon se, että samassa yhteisössä saattaa olla sekä uhrien että tekijöiden omaisia (H2). Sosiaali- ja

terveydenhuollon viestinnässä tärkeää onkin pohtia, miten akuuteissa tilanteissa voidaan salsapitovelvollisuuden puitteissa tuoda turvallisuudentunnetta ja näkymää yhteisön jäsenille siitä, että asiaa hoidetaan (H3).

Kun haastateltavilta tiedusteltiin millaisena ilmiönä he näkevät yhteisölliset kriisit tulevaisuudessa, eräs haastateltava nosti esille nopean tiedonvälityksen tuomat haasteet. On mahdollista, että tulevaisuudessa yhteisölliset kriisit syntyvät median vaikutuksesta, kun ihmiset näkevät uutisissa tai sosiaalisessa mediassa jotakin, joka järkyttää ja vaikuttaa negatiivisesti heidän yhteisöönsä. Tämä luo haasteita myös sosiaali- ja terveystoimialan sekä kaupungin varautumiselle, sillä kriisin syntymekanismeihin ei välttämättä ehditä lainkaan vaikuttaa. (H1).

5.3 Turvallisuusympäristön vaikutus yhteisölliseen kriisiin

Yhteisöllinen kriisi voi heikentää merkittävästi yhteisön kokemaa turvallisuudentunnetta, sekä luottamusta yhteiskuntaan ja viranomaisilta saatavaan apuun. Samalla nämä ovat kaikki tekijöitä, jotka altistavat yhteisölliselle kriisille ja tämän vuoksi oikea-aikaisen psykososiaalisen tuen merkitys koostuu. Lisäksi luottamus viranomaistoimijoihin on keskeistä hyvinvointiyhteiskunnan toimintakyvylle. Jos luottamuksen ja turvallisuuden kokemukset heikkenevät, heikkenee samalla myös yhteiskunnan kriisinkestävyys. (Valtioneuvosto 2021b.)

Yhteisöllinen kriisi ei ole pelkästään paikalliseen turvallisuuteen liittyvä häiriötilanne, vaan sillä on yhteys myös muihin turvallisuuden tasoihin. Valtioneuvosto toteaa ajankohtaisselonteossaan turvallisuusympäristön muutoksesta (2022) että informaatiovaikuttamisen uhka on korostunut. Avoin yhteiskunta ja uhkien monimutkaistuminen tarjoavat mahdollisuuksia keskustelun vääristämiseen ja yrityksiin manipuloida yhteiskunnallista ilmapiiriä sekä ihmisten turvallisuudentunnetta. Eri tahot voivat pyrkiä vaikuttamaan yhteiskuntarauhaan ja vakauteen erilaisten haavoittuvuuksien kautta ja on todennäköistä, että valtiollisen tason lisäksi pyritään vaikuttamaan myös yksittäisiin yhteisöihin. Väestön paikallinen jakautuminen ja ryhmäytyminen erilaisten arvojen ja käsitysten taakse haastaa osaltaan resiliienttien yhteisöjen syntymistä ja ennen kaikkea aiheuttaa vastakkainasetteluita. Rikollisuuteen ja heikkoon yhteiskunnalliseen luottamukseen johtavat tekijät vahvistuvat entisestään, mikäli ne määrittävät kokonaisia naapurustoja tai sosiaalisia ryhmiä. (Valtioneuvosto 2021b.)

Yhteiskunnan polarisoituminen, arvojen moninaistuminen ja disinformaatio ruokkivat yhteiskunnallista levottomuutta, mutta myös väkivaltaisten ääri liikkeiden houkuttelevuutta erityisesti sellaisissa henkilöissä, jotka tuntevat ulkopuolisuutta yhteiskunnasta. Sosiaalista yhteenkuuluvuutta voidaan vahvistaa muun muassa avoimella, monikielisellä ja aktiivisella viranomaisviestinnällä, mutta myös huolehtimalla haavoittuvimmassa asemassa olevista henkilöistä. (Valtioneuvosto 2022.)

Myös haastatteluissa sivuttiin vaikeutta varautua ja tunnistaa yhteisöllisiä kriisejä turvallisuusympäristön jatkuvassa muutoksessa. Haasteeksi koettiin sekä monimuotoistuva ja polarisoituva yhteiskunta että yhdistelmävaikuttamisen uhat.

Osahan voi kestää vuosia ja osaa voidaan pohjustaa pitkiä aikoja. Jonkun kansanryhmän tai maahanmuuttajataustaisen ryhmän tai jonkun uskonnollisen tai jonkun muun aattelisen ryhmän niiku syrjäytyminen ja vetäytyminen pois yhteiskunnasta ni - puhutaan vaikka radikaalisatiosta - saattaa kestää kauan ja meillä pitäis olla myös kyky tunnistaa se. Ja toisaalta sit se voi taas leimahtaa hetkessä ja sit se voi niiku alkaa ilmiönä joka ei edes ole totta mutta se voi heijastaa tosielämän puolelle sielt somesta. (H1.)

Keskeistä kriisien synnylle oli sekä kirjallisuuskatsauksen että haastatteluiden aineistojen perusteella yhteisön tyytymättömyys ja epäluottamus viranomaisiin. Eräs haastateltava korostaa, että yhteisöllinen kriisi voi syntyä myös eri ryhmien vastakkainasettelusta.

Sit voi olla sellainen tilanne et yhteisön arvoja vastaan hyökätäänkin sisältä päin ja nyt sitten onkin vastakkain sen ryhmän tai sen yhteisön - joka siellä kiipulee ja oireilee - suhde valtioon, viranomaiseen, kaupunkiin, sosiaali- ja terveydenhuoltoon. ”Te valehtelette meille, me ei uskota teitä. Me ei oteta rokotusta koska siinä saa 5G-liittymän ja kaikkee muuta.” Elikkä toinen tunnistettava tapaus on tää et saman yhteiskunnan sisällä mekanismi onkin erilainen, koska tavallaan tulee vastapuolet ja se teko on joillekin hyväksytty ja toisia vastaan. (H1.)

Nykyisen kehityksen jatkuessa hyvinvointi polarisoituu entistä vahvemmin eri väestöryhmien sekä alueiden välille ja tämä saattaa aiheuttaa muun muassa eriarvoistumista ja syrjäytymistä. Syrjäytymisilmiössä erilaiset sosioekonomiset ongelmat kasautuvat usein samoille henkilöille, mikä puolestaan voi altistaa rikollisuudelle. Yhteiskunnan moniarvoistuminen johtuu monen eri tekijän yhteisvaikutuksesta, kun sukupolvien erot elämäntavoissa kasvavat ja kansainväliset aateyhteisöt, sekä alakulttuurit ovat enenevissä määrin läsnä sosiaalisen median kautta. Myös muuttoliikkeistä johtuva väestön monimuotoistuminen lisää erilaisten arvoryhmien määrää yhteiskunnassa. Arvojen todellinen tai koettu sirpaloituminen voi eriyttää ihmisryhmiä toisistaan ja lisätä vastakkainasetteluja sekä konflikteja ryhmien välillä. (Kansallinen riskiarvio 2018.)

5.4 Yhteisöllinen resilienssi ja psykososiaalinen tuki voimavarana

Väestön toimintakyky, sekä henkinen kriisinkestävyys ovat yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja. On tärkeää, että psyykkisesti järkyttävän tilanteen jälkeen kriisitilanteen kohdanneille henkilöille pystytään tarjoamaan mahdollisimman tehokkaasti psykososiaalista tukea. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009.) Psykososiaalisella tuella tarkoitetaan tukitoimien ja palveluiden kokonaisuutta, jonka tavoitteena on torjua, rajoittaa tai lievittää psyykkisesti järkyttävän tilanteen ihmisille aiheuttamia seuraamuksia. (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2018). Sosiaali- ja kriisipäivystyksen ympärivuorokautinen valmius muodostaa ensimmäisen hälytettävän yksikön, joka vastaa valmiussuunnitelman mukaisesti kiireellisten toimien käynnistämisestä ja järjestää tarvittaessa asiakkaille turvatus ympäristön. Oikea-aikaisesti tarjottavilla kriisityön menetelmillä on mahdollista ennaltaehkäistä psyykkisiä oireita. Kriisiavun tulisi käsittää ainakin psyykkisen ensiavun ja varhaisen psykososiaalisen tuki-intervention tarjoamisen kaikille, jotka ovat altistuneet äkilliselle järkyttävälle tapahtumalle. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009.)

Useammassa kirjallisuuskatsauksen aineistossa korostettiin sitä, että yksilön ja yhteisön toimintakykyä lamauttavissa tilanteissa on tärkeää, että käytettävissä on selkeästi nimetty yhdyshenkilö tai työpari, joka huolehtii ohjaamisesta tarpeenmukaisten palveluiden ja avun piiriin. Erityisesti sosiaalihuollon henkilökunnalle suunnatuissa ohjeissa korostettiin toistamisen merkitystä: toistettu ja käytännönläheinen tieto konkreettisen avun saamisesta edesauttoi psykososiaalisen tuen piiriin hakeutumista ja tilanteesta toipumista. (van der Vet ym. 2018; Jin ym. 2020.) Myös eräs haastateltava toteaa, että viranomaisten selkeä läsnäolo ja yhteistyö kriisin kokeneiden henkilöiden kanssa on turvallisuudentunnetta lisäävä tekijä (H1).

Resilienssiä rakennetaan aina edellisten historiallisten kokemusten ohjaamana, jolloin luottamus viranomaisiin on keskeisessä roolissa interventioiden onnistumisessa. Grönlundin ja Falkin (2019) mukaan vapaaehtoisten tarjoama apu koetaan usein julkisvallan tarjoamaa apua neutraalimmaksi ja lämminhenkisemmäksi. Tämä korostui erityisesti huono-osaisemmillä alueilla. Tutkimuksessa todetaankin, että tarvitsemme yhä enemmän organisaatioiden välisiä valmiusrakenteita, jotka myös mahdollistavat ja tukevat toimijuuksia julkisvallan ulkopuolella.

Englannin kielessä on semmonen termi kuin *consent* ja kun oon ollut esimerkiksi ulkomailla kriisinhallinta- ja muissa tehtävissä niin se on hirmu tärkeä termi. Sitä on aika vaikea suomentaa mut sitä vois kuvailla sen paikallisen ryhmän, väestön tai ihmisten haluun siitä, että se auttava joukko on siellä paikalla. Jos sitä *consenttia* - sitä tahtoa - ei ole niin se tehtävä on mahdoton. Et se on se ensimmäinen asia mikä tulee mieleen tosta kriisikestävyydestä niin meidän pitää luoda sellainen ilmapiiri et se on mahdollista. (H1.)

Resilienssillä viitataan usein ominaisuuteen, joka parantaa yksikön, yhteiskunnan tai organisaation mahdollisuuksia kestää ja sietää häiriötilanteiden negatiivisia vaikutuksia. Resilienssi ei kuitenkaan viittaa ainoastaan kriisihetkellä aktivoituviin ominaisuuksiin, vaan sillä on merkitystä myös kriiseistä palautumisen näkökulmasta. On tärkeää, että yhteisön resilienssi otetaan huomioon selviytymisen jälkeen myös pidemmällä aikajänteellä, kun tarkastellaan, miten yhteisö sopeutuu uuteen tilanteeseen akuutin kriisivaiheen jälkeen. Resilienssin merkitys toipumisen kannalta korostui myös haastateltavien kommentoissa kysyttäessä resilienssin merkityksestä yhteisöllisistä kriiseistä toipumisessa.

Siin on paljon voimaa yhteisössä. Tosi paljon voimaa. Ja jotenkin sieltä saa myös sitä vertaistukea, et se on ehkä semmone mitä mun mielestä siitä toipumisen näkökulmasta kannattaa korostaa. (H3.)

5.5 Varautuminen yhteisölliseen kriisiin

Kirjallisuuskatsaukseen valikoituneissa julkaisuissa ei käsitelty yhteisölliseen kriisiin varautumista lainkaan. Tämä oli odotettavissa, sillä ilmiöstä on toistaiseksi hyvin vähän luotettavaa tutkimustietoa. Varautuminen nostettiin kuitenkin yhdeksi tulosten teemaksi, sillä kuten van der Vet ja muut artikkelissaan (2018) toteavat, sosiaali- ja kriisityöntekijöiden harjoittelun tärkeyttä ei tule aliarvioida. Lisäksi varautumisen teema oli voimakkaasti esillä haastatteluaineistoissa.

Varautumisen kannalta yhtenä keskeisimpänä haasteena nähtiin hitaasti etenevien yhteisöllisten kriisien tunnistaminen varhaisessa vaiheessa. Haastatteluissa korostui myös yhteistyö alueen muiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Varautumisen näkökulmasta erityisen merkittävänä nähtiin ne toimijat, jotka ovat aktiivisesti tekemisissä yhteisöjen kanssa ja pystyvät tarvittaessa tunnistamaan varoitusmerkkejä alkavasta kriisistä (H3). Myös kirjallisuuskatsauksen aineistoissa korostettiin erilaisten järjestöjen, vapaaehtoisten ja uskonnollisten yhteisöjen merkitystä yhteisöllisen kriisin ratkaisijoina (van der Vet ym. 2018). Mouton (2014) ilmaisee artikkelissaan, että psykososiaalisen tuen tarjoamisessa tulisi siirtyä yhä lähemmäs sosiaalista lähestymistapaa, joka vahvistaa myös yhteisöjen välistä yhteistyötä ja siten parantaa niiden kykyä kohdata kriisejä jatkossa.

Haastatteluaineisto heijasteli voimakkaasti myös Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (2017) esiteltyyn varautumisen teoriaan. Eräs haastateltava kuvaili valmiussuunnittelua ja varautumista kehittämistyöksi, jonka tulisi olla jatkuvaa ja ketterää oppimista (H3). Vaikka varautumisessa ja valmiussuunnittelussa kriiseihin suhtauduttaisiinkin perinteisen lineaarisesti kehittyvinä ilmiöinä, pidettiin haastatteluissa tärkeänä ominaisuutena suunnitelmien ja henkilöstön joustavuutta. Erään haastateltavan mukaan organisaatioilta vaaditaan nykyisessä

turvallisuusilmapiirissä myös ymmärrystä siitä, että vaadittava reagoimisaika voi olla pieni kriisin ”hypätessä” joidenkin vaiheiden yli (H1).

Meillä pitää olla kyky siihen, että hei nyt tuli tuulettimeen, nyt tuli täysvalmius ja me korvataan ne asiat mitä meidän olisi pitänyt pitkässä aikavälissä tehdä. (H1.)

Valmiussuunnittelussa keskusteltaessa korostui useammassakin haastattelussa nimenomaan kyky havaita ja ymmärtää turvallisuusympäristön muutoksia. Valmiussuunnitelmaan häiriötilanteiden varalta valmiiksi pohdittujen ja laadittujen toimintamallien tulee olla ajantasaisia niin riski- kuin resurssiarvionkin osalta. Yhteiskunnan oppiessa uutta täytyy myös viranomais-ten pystyä oppimaan uusista ilmiöistä, sekä harjoitella niitä varten. On myös huomioitava, että kriisien sattuessa jotkin asiat toimintaympäristössä saattavat muuttua pitkäksikin aikaa.

Niin tavallaan pitää jotenkin seurata sitä mitä ajassa on menossa. Tää kehitys kehittyy niin valtavan nopeesti. Meil tapahtuu koko ajan, tulee uusia ilmiöitä, uudenlaisia asioita ja ihmiset omaksuu kauheen nopeesti mun mielestä kaiken maailman ihmeellisyyksiä. Ihmeellisiä juttuja mitä ollaan opittu tost noin vaan sormeaa napsauttamalla. Et jotenkin se ajassa oleminen on siinä varautumisessa hirveen tärkeää. (H4.)

Yhteisöllisiin kriiseihin varautuminen vaatii ennakointia, hyvää viranomaisyhteistyötä ja kyvykkyyttä oppia jo tapahtuneista kriiseistä. Jo aikaisemmin tapahtuneiden häiriötilanteiden analysointi ja varautumisen laadun arviointi ovat keskeisiä elementtejä onnistuneelle varautumisprosessille. Myös kriisijohtamisella on suuri merkitys siihen, miten onnistuneesti kriisi saadaan hallintaan. (H4.)

Ja kun me ei pystytä varautuun kaikkeen niin sitten keino niihin on se varautuminen, että kävi mitä kävi ni meil on vakiomenettely jolla me saadaan meidän ihmiset kokoon ja meillä on vakiomenettely, jolla me otetaan se tilanne haltuun oli se mikä hyvänsä ja sitten muokataan niitä olemassa olevia suunnitelmia. (H1.)

Siinäkin mielessä meidän pitää olla valmiita näihin niin sanottuihin mustiin joutseniin elikkä uppoomaton Titanic ja Estonia meni vaik ei pitänyt. Me jälkeenpäin ajatellaan et totta kai, oishan tää pitänyt arvata, niin silloin me ollaan ikään kuin jo hukattu se tilaisuus. (H1.)

Haastateltavat (H1, H4) nostivat yhdeksi varautumisen haasteeksi hallinnollisen jäykkyyden ja sen, ettei tunnistettuihin uhkiin olla välttämättä varauduttu tarvittavin resurssein. Valmiussuunnitelmaa laadittaessa onkin selvitettävä, miten toimintojen jatkuvuuden turvaamiseksi voidaan sosiaalitoimen ja kriisityön resursseja eri tilanteissa kohdentaa uudelleen tai saada lisää (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009.) Vaikka yhtenäistä skenaariota yhteisöllisestä kriisistä voi olla hankalaa muodostaa, tulee valmiussuunnitelmaan ja toimintakortteihin kirjata esimerkiksi muiden viranomaisten kanssa tehtävästä yhteistyöstä, sekä vastuista ja velvoitteista, jotta itse toiminta saadaan mahdollisimman nopeasti käyntiin (H4).

6 Johtopäätökset ja kehittämissuhteet

Yksi keskeisimmistä tutkimuskysymyksistä liittyi yhteisöllisen kriisin ominaispiirteisiin ja siihen, eroaako se ilmiönä jollain tavalla suuronnettomuudesta. Tutkimuksesta käy ilmi, että yhteisöllinen kriisi ilmiönä on todellakin tarpeen erottaa sekä suuronnettomuudesta että koko yhteiskuntaa koskettavasta järkyttävästä tapahtumasta. Eriarvoistumisen myötä yhteiskunnallinen turvallisuudentunne ja resilienssi eivät välttämättä kuvasta kaikkien alueiden tai yhteisöjen valmiutta kohdata kriisejä. Yhteisöille yhteistä ovat verkostot ja suhteet, kommunikation keinot, paikalliset resurssit ja henkinen olotila (Patel ym. 2017.) Siinä missä kollektiivinen suru tai trauma voi luoda hyvinvoivassa ja resilienssissä yhteisössä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja parantaa yhteisön kriisinkestävyttä, voi se turvallisuuteen tyytymättömässä yhteisössä aiheuttaa voimakasta eriarvoistumisen kokemusta ja heikentää yhteisön toimintakykyä. Segregaatio ja syrjäytyminen ovat suurimpia perinteisten turvallisuushkien kuten rikollisuuden ja sen uhriksi joutumisen taustatekijöitä, jonka lisäksi päihde- ja mielenterveysongelmat kasaantuvat todennäköisesti juuri samoille henkilöille (Kansallinen riskiarvio 2018). On siis tärkeää sekä psykososiaalisen tuen ja ennaltaehkäisevien toimenpiteiden kannalta ymmärtää, että yhteisön kokemus turvallisuudesta voi erota paljonkin koko kaupungin tai yhteiskunnan turvallisuudentunteesta, eivätkä varautumisen toimintamallit voi olla täysin yhtenevät.

Suuronnettomuuteen varautumisessa toimintamallit liittyvät ennen kaikkea tapahtuman aiheuttamaan palvelutarpeen kasvuun ja käytössä olevien resurssien kasvattamiseen. Suuronnettomuustilanteiden hoitamiseen tarvitaan lähtökohtaisesti aina enemmän henkilöstöä kuin mitä on saatavilla päivittäisessä perusvalmiudessa (Castrén, Ekman, Ruuska & Silfvast 2015). Yhteisöllisessä kriisissä ennaltaehkäisevän työn ja jo olemassa olevan yhteisöllisen resilienssin merkitys korostuu ja on hyvinkin mahdollista, että psykososiaalista tukea voidaan tarjota ilman valmiuden kohottamista sosiaali- ja kriisipäivystyksessä.

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös yhteisöllistä kriisiä varautumisen ja valmiussuunnittelun näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteena oli nimenomaan tuottaa uutta ja hyvin jäsenneltyä tietoa, jota voitaisiin jatkossa käyttää sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelun

tukena. Yhteisöllisille kriiseille on tutkimuksen mukaan tyypillistä julkisuus ja järkyttävän tiedon leviäminen yhteisössä. Yksi keskeisimmistä varautumisen haasteista koskeekin oikea-aikaista ja tehokasta viranomaisviestintää. Kuten tutkimuksesta käy ilmi, sosiaalinen media voi parantaa yhteisöjen yhteenkuuluvuuden tunnetta ja kriisinkestävyyttä, mutta sitä voidaan käyttää myös pelon ja epäluottamuksen lietsontaan. Sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattilaisten tulisikin pyrkiä hyödyntämään viestintäkanavia ennaltaehkäisevässä merkityksessä ja huomioida varautumisessaan yhä kasvava informaatiovaikuttamisen uhka. Osana varautumista ja valmiussuunnittelua organisaatioiden tulee suunnitella, millä toimenpiteillä häiriötilanteessa tilannetietojen hankkiminen ja alustava tilannekuva kyetään muodostamaan mahdollisimman nopeasti.

Opinnäytetyön kolmas tutkimuskysymys oli: mitkä asiat turvallisuusympäristössä vaikuttavat yhteisöllisen kriisin syntyyn? Sekä Kansallisessa riskiarviossa (2018) että kaupunkitasoisissa tutkimuksissa (Keskinen ym. 2020) korostuvat yhä moninaisemmat uhat, jotka kohdistuvat yksilöiden lisäksi kokonaisuun yhteisöihin. Yhteisölliseen kriisiin johtavia potentiaalisia ilmiöitä on paljon ja on todennäköistä, että ne lisääntyvät turvallisuusympäristön muuttuessa. Verkostoitunut informaatioyhteiskunta mahdollistaa aivan uudella tavalla kriisiviestinnän lisäksi myös informaatiovaikuttamisen. Erilaiset yhdistelmäuhat kohdistuvat todennäköisesti tulevaisuudessa valtioiden lisäksi myös yksittäisiin yhteisöihin. Tutkimus osoittaa, että erityisen alttiita vaikuttamiselle ovat ne yhteisöt, jotka eivät koe yhteiskunnallista yhteenkuuluvuutta tai turvallisuutta. Sosiaalinen media mahdollistaa myös sen, että yhteisöt eivät välttämättä ole sidottuina yhteen aikaan tai paikkaan, mikä luo omanlaisensa haasteen sekä varautumiselle että psykososiaaliselle työlle.

Turvallisuutta ja varautumista haastavat myös yhteiskunnan segregatio ja polarisaatio. Nämä ilmiöt voivat myös vaikuttaa yhteisöllisen kriisin syntyyn. Hyvinvointiin, terveyteen, turvallisuuden ja eriarvoisuuteen liittyvät ongelmat ovat merkittäviä, eikä niihin ole yksinkertaisia ratkaisuja. Niihin liittyviin ilmiöihin varautuminen on kuitenkin osa sosiaali- ja terveystoimialan lakisääteisiä tehtäviä. Yhteisöllinen toiminta ja palvelut oikea-aikaisina ehkäisevät ennalta ongelmien syntyä, sekä vahvistavat yhteisöllistä resilienssiä ja sitä kautta myös turvallisuutta. Tämä tulisi ottaa huomioon laajemmin koko sosiaali- ja terveystoimialalla, jotta häiriötilanteista palautuminen olisi mahdollisimman nopeaa ja kuormittaisi akuuttia sosiaali- ja kriisityötä mahdollisimman vähän ja lyhytkestoisesti. Lisäksi keskeistä on luottamuksen säilyttäminen ja kyky vastata yhteiskunnalliseen muutokseen. Sosiaali- ja terveystoimialalla tämä tarkoittaa erityisesti palveluiden järjestämistä yhdenvertaisesti ja saavutettavasti suhteessa entistä moninaistuvampaan väestöön.

Yhteisöllinen kriisi on tunnistettu Helsingin kaupungissa ilmiöksi, johon tulee varautua. Yhteisöllisyyden teemaa käsitellään voimakkaasti sekä kaupunkistrategiassa (2021) että kaupunkikonsernin turvallisuusperiaatteissa (2017), mutta käsitteenä yhteisöllistä kriisiä ei ohjaavissa

asiakirjoissa tai suunnitelmissa ole vielä käytetty. Kaupungin turvallisuustutkimukset ovat osoittaneet, että Helsingissä on asuinalueita, joissa koettu turvallisuudentunne on selvästi muita alueita heikompa (Keskinen ym. 2020; Keskinen 2022). Yhteisölliseen kriisiin varautumisen näkökulmasta tämä on merkittävä havainto, jonka tulisi vaikuttaa ennaltaehkäisevien toimenpiteiden suunnitteluun kaikilla kaupunkikonsernin toimialoilla.

Kun yhteiskunta muuttuu, tarvitaan uudenlaisia ratkaisuja, joilla hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta voidaan edistää kaikissa elämänvaiheissa- ja tilanteissa. Sosiaali- ja kriisipäivätyksen tehtävänä on tukea kriisin kohdannutta yhteisöä ja vahvistaa yhteisöllistä kykyä selviytyä. Keskeisessä roolissa on paikallisen yhteisön tiedon ja osaamisen hyödyntäminen yhteistyössä viranomaisten kanssa. Kaupunkilaisten osallistumisen on katsottu ilmentävän myös laajemminkin niitä toimintatapoja, jotka tuottavat menestyviä kaupunkiratkaisuja (Revell & Henderson 2018). Riittävien resurssien, synergian ja erilaisten palveluiden ja toimintamahdollisuuksien tarjoaminen ja yhteensovittaminen helpottavat kansalaisten osallistumista, sekä tekevät avun antamisesta ja saamisesta saavutettavampaa myös heikommassa asemassa oleville henkilöille.

Tutkimuksessa nousi ilmi resilienssin merkitys yhteisöllistä kriisiä ennaltaehkäisevänä ja toipumista edistävänä ominaisuutena. Yhteisöllisen resilienssin piirteet, ihmislähtöisyys, yhteistyö ja kaupunkilaisten osallistuminen tulee ottaa huomioon kaupunkistrategian ja sitä ohjaavien asiakirjojen suunnittelussa, jotta yhteiskunta pystyy jatkossakin varautumaan sitä kohtaaviin uhkiin. Julkisen vallan toimien tulee ehdollistaa ja ohjata yhteisöllisen resilienssin syntymistä yhdessä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. Tunnistamme helposti niin sanottuja kovan turvallisuuden uhkia ja osaamme varautua niihin monialaisesti. Opinnäytetyön tutkimus osoittaa kuitenkin, että meidän tulisi kiinnittää huomiota myös uhkiin, jotka voivat aiheuttaa turvallisuuden tunteen järkkymistä yksilöissä ja yhteisöissä. Sen lisäksi, että näihin uhkiin varaututaan akuutin psykososiaalisen tuen toteuttamisessa, tulee tutkimusta laajentaa koskemaan myös jälkihoitoa, siihen liittyviä rakenteita, toimintamalleja ja rahoitusta.

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen toimeenpanosuunnitelman (Valtioneuvosto 2021) viitoittamana on käynnistetty valtakunnallinen sosiaalihuollon kehittämisohjelma, jonka tarkoituksena on lisätä sosiaalityön tunnettavuutta, menetelmiä ja vaikuttavuutta ihmisten voimavarojen ja toimintakyvyn tukemisessa. Kokonaisia yhteisöjä koskettaviin häiriötilanteisiin varautuminen tukee tätä tavoitetta ja mahdollistaa jatkossa myös parempien toimintamallien kehittämisen psykososiaalista työtä tekevissä yksiköissä. Valmiussuunnittelussa tulee ottaa huomioon myös psykososiaalisen tuen johtaminen ja koordinointi, sekä alueellisten että valtakunnallisten toimijoiden näkökulmasta.

7 Pohdinta

Suurin osa sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnitelmista on turvallisuusluokiteltuja, eikä niitä ole voitu sellaisenaan hyödyntää tai esitellä tässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyö mahdollistaa kuitenkin jäsennellyn tiedon hyödyntämisen uudesta aiheesta toimialan valmiussuunnittelussa ja tarjoaa lyhyen katsauksen myös turvallisuusympäristön muutokseen. Riskeihin varautuminen edellyttää aina myös riskien tunnistamista.

Sosiaali- ja terveystalveluiden järjestäminen siirtyy vuoden 2023 alusta alkaen itsehallinnollisten hyvinvointialueiden vastuulle. Hyvinvointialueiden valmiudesta ja varautumisesta säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa (612/2021). Poikkeuksena muista kunnista Helsinki vastaa edelleen sosiaali- ja terveydenhuollon, sekä pelastustoimen järjestämisestä alueellaan eikä kuulu mihinkään hyvinvointialueeseen. Tämän vuoksi hyvinvointialueiden varautumista tai valmiussuunnittelua ei tässä opinnäytetyössä käsitellä. Hyvinvointialueiden valmiussuunnittelu tulee kuitenkin olemaan laaja kokonaisuus, jossa yhteensovitetaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintojen, pelastuslaitosten, sekä erityispalveluiden valmiutta ja jatkuvuudenhallintaa. Hyvinvointialueilla tulee mitä todennäköisimmin korostumaan kiinteä varautumisen yhteistyö kuntien ja viranomaisten kanssa, jolloin jo olemassa olevat varautumisen toimintamallit ovat suuressa roolissa. Erilaiset näkemykset häiriötilanteiden johtamisrakenteista, vastuista, sekä varautumisen prioriteeteista saattavat vaikuttaa negatiivisesti hyvinvointialueiden varautumiseen ja valmiussuunnitteluun.

Resilienssin merkitystä varautumisajattelussa on korostettu viime vuosina paljon ja se korostuu myös tässä opinnäytetyössä. On kuitenkin todettava, että onnistuneen varautumisen tai turvallisuuspolitiikan mittarina ei voida pitää ainoastaan yksilöiden tai yhteisöjen kykyä mukautua kriisitilanteisiin. Liian voimakkaasti mukautumisvalmiuden kehittämiseen keskittyvät käytännöt ja kielenkäyttö vievät vääjäämättä huomiota ennakointiin, ennaltaehkäisyyn ja kriisejä synnyttävien yhteiskunnallisten ilmiöiden hallintaan liittyvistä prosesseista.

7.1 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyötä tehdessä noudatettiin hyviä tieteellisiä käytäntöitä. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) mukaan näitä ovat rehellisyys, sekä yleinen huolellisuus ja tarkkuus niin varsinaisessa tutkimustyössä kuin sen esittämisessäkin. Tutkimuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja raportoinnissa on noudatettava tieteelliselle tiedolle asetettuja vaatimuksia. Lisäksi on tärkeää, että muiden tutkijoiden tekemä työ huomioidaan ja sitä kunnioitetaan asianmukaisilla viittauksilla. Vastuu hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta on tutkijalla (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Opinnäytetyön menetelmänä käytettiin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta, jonka kannalta keskeistä on selkeä tutkimuskysymyksen esittely, teoreettinen perustelu ja erittely. Kuvailevan

kirjallisuuskatsauksen luotettavuuteen ja toistettavuuteen vaikuttaa myös se, kuinka kattavasti ja läpinäkyvästi menetelmä on kuvattu opinnäytetyössä. Lähdekriittisyys, tutkimusten läpinäkyvyys ja toistettavuus lisäävät uskottavuutta (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2012, 231-232). Opinnäytetyön kirjallisuuskatsauksen ulkopuolelle rajattiin kaikki epätieteelliset ja vertaisarvioimattomat julkaisut ja tiedonhakuprosessi pyrittiin kuvaamaan mahdollisimman tarkasti, jotta se olisi toistettavissa. Yksi opinnäytetyön tunnistetuista haasteista oli se, että käsiteltävän aiheen keskeiset käsitteet eivät ole vielä vakiintuneet tieteelliseen tutkimukseen ja yhteisöllinen kriisi on tunnistettuna ilmiönäkin verrattain uusi. Tietokantahakuja jouduttiin tekemään melko laajoilla käsitteillä, mikä näkyi isossa määrässä tuloksia, jotka vastasivat huonosti tutkimuskysymyksiin. On myös mahdollista, että käsitteiden välisen suuren vaihtelun vuoksi joitain keskeisiä tutkimuksia jäi aineiston ulkopuolelle.

Opinnäytetyön tiedonhankintamenetelmänä käytettiin myös asiantuntijahaastatteluita. Haastatteluiden järjestämisessä noudettiin eettisen tutkimuksen periaatteita. Kaikille haastateltaville tiedotettiin tutkimuksen toteuttamisesta etukäteen ja haastatteluihin osallistumisen vapaaehtoisuutta korostettiin. Lisäksi haastateltaville kerrottiin tutkimuksen luottamuksellisuudesta, sekä kerätyn aineiston anonymisoinnista. Tutkimuksen toistettavuuden ja läpinäkyvyyden vuoksi teemahaastattelun runko on esitelty opinnäytetyön liitteissä (Liite 1). Haastattelun teemoilla on pyritty hakemaan vastauksia tutkimuskysymyksiin, mutta niiden muotoilussa pyrittiin välttämään johdattelevia lauseenasetteluita.

Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan työssä on tärkeää huomioida tutkijan puolueettomuus. Opinnäytetyön tekijä työskenteli tutkimuksen ajan Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimialan turvallisuus ja riskienhallinta -yksikössä. Tämä tulee ottaa huomioon, kun tarkastellaan opinnäytetyön objektiivisuutta.

7.2 Jatkotutkimus

Opinnäytetyön tutkimus osoittaa, että yhteisöllinen kriisi on ennen kaikkea monialainen ilmiö, jonka kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen tarvitaan paljon laajempaa tutkimusta, sekä eri alojen yhteistyötä. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tulee pystyä ymmärtämään yhteisöllistä kriisiä varautumisen lisäksi myös oman työnsä viitekehyksessä. Valmiussuunnittelun ajantasaistamisen ohella varautumiseen liittyvää toimintaa tulee pystyä yhteensovittamaan myös muiden viranomaisten ja yhteistyötahojen kanssa, mikä tarkoittaa sitä, että jatkotutkimusta on syytä tehdä myös muiden organisaatioiden kanssa. On myös tärkeää, että yhteisöllisen kriisin kaltaiset tilanteet otetaan osaksi säännöllistä valmiusharjoittelua, jotta häiriötilanteessa pystytään toimimaan mahdollisimman tehokkaasti.

Ennaltaehkäisevän kriisityön merkitystä ja menetelmiä yhteisöllisen kriisin viitekehyksessä on syytä selvittää yksityiskohtaisemmin, sillä tutkimuksen mukaan on todennäköistä, että yhteisöjen kriisiytyminen yleistyy turvallisuusympäristön muuttuessa ja informaation lisääntyessä.

Lisäksi tarvitaan tutkimusta yhteisöjen välisistä eroista, sekä koetusta turvallisuudentunteesta niin Helsingin kaupungin alueella kuin laajemminkin. Tämä tarjoaisi lisää työkaluja varautumisen tueksi ja mahdollistaisi ennaltaehkäisevien toimien kohdistamisen kriisinkestoltaan heikommille alueille.

Opinnäytetyön tuloksia voidaan soveltaa valmiussuunnittelun tueksi muuallakin kuin sosiaali- ja terveystoimialalla, mutta on keskeistä seurata myös varautumisen vaikuttavuutta. Opinnäytetyön tarjoaman teoriapohjan perusteella on mahdollista suunnitella moniviranomaisverkostolle kohdennettuja valmiusharjoituksia, joilla valmiussuunnitelman toimivuutta voidaan arvioida kuvitteellisen häiriötilanteen yhteydessä.

Lähteet

Painetut

- Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R. & Silfvast T. 2015. Suuronnettomuusopas. 3. painos. Duodecim. Helsinki.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. 2018. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2012. Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.
- Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino. Tampere.
- SFS-EN ISO 22301. 2014. Yhteiskunnan turvallisuus. Liiketoiminnan jatkuvuuden hallintajärjestelmät. Vaatimukset. Suomen Standardoimisliitto SFS.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Tammi. Helsinki.

Sähköiset

- Aaltola, M., Kuznetsov, B., Sprüds A. & Vizgunova E. 2018. Societal Security in the Baltic Sea Region. Latvian Institute of International Affairs. Riika. Viitattu 20.6.2022. https://liia.lv/en/publications/societal-security-in-the-baltic-sea-region-expertise-mapping-and-raising-policy-relevance-716?get_file=1
- Fan, C., Jiang, Y. & Mostafavi, A. 2020. Emergent social cohesion for coping with community disruptions in disasters. The Royal Society Publishing. Viitattu 2.8.2022. <https://royalsocietypublishing.org/doi/10.1098/rsif.2019.0778>
- Grönlund, H. & Falk, H. 2019. Does it Make a Difference? The Effects of Volunteering from the Viewpoint of Recipients - A Literature Review. Helsinki. Viitattu 18.8.2022. <http://hdl.handle.net/10138/308119>
- Grönlund, H. & Mäenpää, P. 2021. Viisas kaupunki rakentuu ihmislähtöisyydelle, yhteistyölle ja kaupunkilaisten osallistumiselle: Case Helsinki-apu ja yhteisöllinen resilienssi. Kaupunginkanslia. Helsinki. Viitattu 18.8.2022. <https://researchportal.helsinki.fi/en/publications/viisas-kaupunki-rakentuu-ihmis%C3%A4ht%C3%B6isyydelle-yhteisty%C3%B6lle-ja-kaup>

Helsingin kaupunki. 2022a. Viitattu 20.7.2022. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/terveyspalvelut/paivystys/sokri-paivystys/>

Helsingin kaupunki. 2022b. Viitattu 20.7.2022. <https://turvallisuus.hel.fi/turvallinen-helsinki-verkosto/>

Helsingin kaupungin turvallisuussuunnitelma. 2015. Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2015:29. Viitattu 2.8.2022. https://www.hel.fi/static/kanslia/Julkaisut/2015/Turvallisuussuunnitelma_tiivistelma_suomi_2015_net.pdf

Helsingin kaupunkikonsernin turvallisuusperiaatteet. 2017. Kaupunginkanslia. Helsinki. 2.8.2022. <https://dev.hel.fi/paatokset/me-dia/att/d6/d62801489ce83e596298baabfdee904f30e0debb.pdf>

Helsingin kaupunkistrategia 2021-2025. 2021. Helsinki. Viitattu 3.8.2022. <https://www.hel.fi/fi/paatokseteko-ja-hallinto/strategia-ja-talous/strategia>

Helsingin turvallisuussuunnittelun periaatteet 2019-2021. 2019. Kaupunginkanslia. Helsinki. Viitattu 2.8.2022. https://www.hel.fi/static/public/hela/vipaU02100VH2_Kansliapaalikko/Suomi/Paatos/2020/Keha_2020-04-24_Kp_99_Pk/4B0D0B89-2E2D-C9EA-9416-70803E600000/Liite.pdf

Hirvonen, J. 2022. Huolenaiheet ja sosiaalinen epäjärjestys omalla asuinalueella - Helsingin turvallisuustutkimuksen tuloksia. Kvartti. Viitattu 2.8.2022. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/huolenaiheet-ja-sosiaalinen-epajarjestys-omalla-asuinalueella-helsingin>

Hyvärinen, M., Suoninen, E. & Vuori, J. 2021. Haastattelut. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 19.5.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisentutkimuksen-aineistot/haastattelut/>

Hyvönen, E., Juntunen, T., Mikkola, H., Käpylä, J., Gustafsberg, H., Nyman, M., Rättilä, T., Virta S. & Liljeroos J. 2019. Kokonaisresilienssi ja turvallisuus: tasot, prosessit ja arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:17. Helsinki. Viitattu 30.7.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161358>

Jewett, R., Mah, S. & Howell N. 2021. Social Cohesion and Community Resilience During COVID-19 and Pandemics. International Journal of Health Services. Viitattu 28.7.2022. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0020731421997092>

Jin, Y., Turnbull, M. & Watson, B. 2020. Community disruption, collective trauma and recovery. Viitattu 14.7.2022. <https://www.researchgate.net/project/Community-disruption-collective-trauma-and-recovery-2>

Juhila, K. 2021. Teemoittelu. Teoksessa Vuori, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 21.4.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleistanalyysitavat/teemoittelu/>

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S.-M., Pietilä, A.-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. *Hoitotiede*, 25(4), 291-301. Viitattu 10.5.2022. <https://www-proquestcom.nelli.laurea.fi/docview/1469873650?accountid=12003>

Kansallinen riskiarvio. 2018. Sisäministeriön julkaisuja 2019:5. Helsinki. Viitattu 2.6.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161332/5_2019_Kansallinen%20riskiarvio.pdf

Kempainen, T. 2017. Disorder and insecurity in a residential context. A study focusing on Finnish suburban housing estates built in the 1960s and 1970s. *Kaupunkitutkimus ja -tilastot* 2017:2. Helsinki. Viitattu 16.7.2022. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/185903/disorder.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Keränen, J., Molarius R., Heikkilä A., Poussa L. & Partanen J. 2016. Varautumisen kehitystarpeet turvallisessa yhteiskunnassa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2016:12. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=10810>

Keskinen, V. 2022. Helsinkiläisten turvattomuuskokemuksissa suurta aluevaihtelua - erot asuinalueiden välillä eivät ole kuitenkaan syventyneet. *Kvartti*. Viitattu 16.8.2022. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/helsinkilaisten-turvattomuuskokemuksissa-suurta-aluevaihtelua-erot-asuinalueiden-valilla>

Keskinen, V. & Kainulainen-D'Ambrosio. 2022. Oma asuinalue ja Helsingin keskusta koetaan turvallisina paikkoina - tuloksia kaupungin turvallisuustutkimuksesta. *Kvartti*. Viitattu 16.8.2022. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/oma-asuinalue-ja-helsingin-keskusta-koetaan-turvallisina-paikkoina-tuloksia-kaupungin>

Keskinen, V., Pyyhtiä, E. & Lehtelä P. 2020. Turvallista ja rauhallista. Helsingin turvallisuustutkimus 2018. (toim. Nina Ahola). Helsinki. Viitattu 8.8.2022. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/20_10_03_Tutkimuksia_3_Keskinen_Pyyhtia_Lehtela_Ahola.pdf

- Kokonaisturvallisuuden sanasto. 2017. Sanastokeskus TSK. Viitattu 2.6.2022. https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/Kokonaisturvallisuuden_sanasto.pdf
- Korhonen, J. & Ström, M. 2012. Kunnan valmiussuunnitelman yleisen osan malli ja ohje sen käyttöön. Pelastusopisto. Kuopio. Viitattu 8.8.2022. https://www.pelastusopisto.fi/wp-content/uploads/2017/02/34760_kunnan_valmiussuunnitelman_yleisen_osan_malli_ja_ohje_sen_kayttoon_netti.pdf
- Kuntalaki 410/2015. Viitattu 6.8.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>
- Laihin, E. & Tuominen, M. 2013. Stadiin kuuluu pieni rosoisuus. Helsingin turvallisuustutkimus 2012. Tutkimuksia 2013:4. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki. Viitattu 3.8.2022. https://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/14_01_07_Tutkimuksia_4_13_Tuominen.pdf
- Laki sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämisestä 612/2021. Viitattu 3.8.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/2015041>
- Laurikainen, H. & Nikkanen, M. 2020. Turvassa 2019 - Kansalaisturvallisuus Suomessa. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK. Helsinki. Viitattu 4.8.2022. <https://www.spek.fi/turvassa-2019-raportti-kansalaiset-kokevat-suomen-turvalliseksi/>
- Limnell, J., Majweski, K. & Salminen, M. 2014. Kyberturvallisuus. Docendo Oy. Jyväskylä.
- Morsut, C., Kuran, C., Kruke, B. & Orru, K. 2022. Linking resilience, vulnerability, social capital and risk awareness for crisis and disaster research. Viitattu 7.7.2022. https://www.researchgate.net/publication/354709732_Linking_resilience_vulnerability_social_capital_and_risk_awareness_for_crisis_and_disaster_research
- Mouton, D. 2014. Communities facing disruption: The need to shift from individual community paradigms in pastoral care. Viitattu 28.7.2022. <https://www.ajol.info/index.php/actat/article/view/108927>
- Mäkinen, K. 2007. Organisaation strateginen kokonaisturvallisuus. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Niela-Vilén, H. & Hamari, L. 2016. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun Yliopisto. Turku.
- Patel, S., Rogers, B. Amlôt R. & Rubin, G. 2017. What Do We Mean by 'Community Resilience'? A Systematic Literature Review of How It Is Defined in the Literature. Viitattu. 7.7.2022. https://www.researchgate.net/publication/321373453_What_Do_We_Mean_by_'Community_Resilience'_A_Systematic_Literature_Review_of_How_It_Is_Defined_in_the_Literature

Pelastuslaki 379/2011. Viitattu 4.4.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>

Perustuslaki 731/1999. Viitattu 22.6.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P6>

Revell, P. & Henderson, C. 2018. Operationalising a framework for understanding community resilience in Europe. Viitattu 4.8.2022. https://www.researchgate.net/publication/326860084_Operationalising_a_framework_for_understanding_community_resilience_in_Europe

Roe, P. 2010. The Societal Dimension of Global Security. Budapest. Viitattu 9.8.2022. <https://www.eolss.net/sample-chapters/C04/E1-68-04.pdf>

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. Viitattu 28.4.2022. https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 6.5.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Sosiaali- ja terveydenhuollon varautuminen erityistilanteisiin. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2006:5. Helsinki. Viitattu 2.8.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/70013>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2009. Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Opas kunnille ja kuntayhtymille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:16. Helsinki. Viitattu 2.8.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/72736>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Valmius- ja jatkuvuudenhallintasuunnitelma. Ohje sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:10. Helsinki. Viitattu 2.8.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161627>

Terveydenhuoltolaki 1326/2010. Viitattu 4.4.2022. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

Tuovi. 2022. Sisäisen turvallisuuden portaali. Yhteiskuntarauha ja vakaus. Viitattu 14.8.2022. <https://sisainturvallisuus.fi/yhteiskuntarauha-ja-vakaus>

Turvallisuustutkintalaki 525/2022. Viitattu 13.8.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110525>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 22.8.2022. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Vaakanainen, K. & Rannikko, R. 2021. FAIA. Kansainvälisen politiikan yhdistys. Viitattu 1.8.2022. <https://www.faiainland.fi/index.php/tag/yhteiskunnallinen-turvallisuus/>

Valmiuslaki 1552/2011. Viitattu 22.6.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20111552>

Valtioneuvosto. 2018. Suomesta maailman turvallisimaa: Sisäministeriön tulevaisuuskatsaus. Valtioneuvoston julkaisuja 2018:12. Viitattu 7.7.2022. Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160894>

Valtioneuvosto. 2021a. Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030. Toimeenpanosuunnitelma. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:27. Helsinki. Viitattu 16.8.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163021>

Valtioneuvosto. 2021b. Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:48. Viitattu 16.8.2022. Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163149/VN_2021_48.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valtioneuvosto. 2022. Ajankohtais selonteko turvallisuusympäristön muutoksesta. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:18. Helsinki. Viitattu 16.8.2022. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163999>

van der Vet, I., Soëbeck, O. & Lang, F. 2018. E-Handbook on Societal Security Crises and Emergency Response in Europe. Viitattu 3.8.2022. <https://static1.squarespace.com/static/5a68981e914e6b64f13a443d/t/61bb204fbe49b2358c5af5fc/1639653517829/Source+Handbook.pdf>

Vuosalmi, A. 2016. Helsingin kaupunkikonsernin varautuminen ja jatkuvuudenhallinta. Kaupunginkanslia. Helsinki. Viitattu 8.8.2022. <https://www.hel.fi/static/liitteet/kanslia/Helsingin%20kaupunkikonsernin%20valmiusohje%20Osa%201.pdf>

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. 2017. Valtioneuvoston periaatepäätös. Helsinki. Viitattu 2.6.2022. https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/YTS_2017_suomi.pdf

Julkaisemattomat

Grönlund, H., Mäenpää, P. & Turk, J. 2021. Yhteisöllinen resilienssi koronakriisissä Helsingissä - Miten kansalaisyhteiskunta kannattelee paikallisyhteisöjä koronakriisissä ja mitä opimme siitä seuraavia kriisejä varten? Kaupunkitutkimuksen päivät. Tampere 29.4.2022.

Helsingin sosiaali- ja kriisipäivystys. 2022. Valmiussuunnitelma. Helsinki. Viitattu 2.8.2022.

Helsingin sosiaali- ja terveystoimialan valmiusohje. 2020. Helsinki. Viitattu 2.8.2022.

Kuviot

Kuvio 1: Varautumisen yleinen prosessi (Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017).....	9
---	---

Taulukot

Taulukko 1: Tietokantahaussa käytetyt hakusanat ja rajaukset	19
Taulukko 2: Sisäänotto- ja poissulkukriteerit	20

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelun haastattelurunko	46
---	----

Liite 1: Teemahaastattelun haastattelurunko

1. Yhteisöllinen kriisi ilmiönä
 - a. Yhteisöllisen kriisin erityispiirteet.
 - b. Työskentelytavat ja toimintamallit yhteisöllisessä kriisissä.
 - c. Yhteisöllisen kriisin tunnistettavuus ja ennaltaehkäisy.

2. Varautuminen
 - a. Nykyinen varautuminen kaupunkikonsernissa.
 - b. Varautuminen yhteisölliseen kriisiin - kokemuksia ja kommentteja.

3. Turvallisuusympäristön muutos
 - a. Uusia havaittuja ilmiöitä toimintaympäristössä.
 - b. Turvallisuusympäristön muutoksen vaikutukset yhteisölliseen kriisiin ja varautumiseen.
 - c. Muuttuvan turvallisuusympäristön haasteet psykososiaaliselle työlle.

4. Yhteisöllisen resilienssin merkitys yhteisöllisestä kriisistä toipumiselle